

PALOSAAREN TYÖVÄENTALO

KULTTUURIHISTORIALLINEN SELVITYS



Sisällys

Johdanto	5
Kohteen esittely	6
Perustiedot.....	7
Lyhyt katsaus Palosaaren alueen historiaan.....	11
Työväentoiminnan historiaa Suomessa	12
Työväentalon ja Palosaaren sos. dem. työväenyhdistyksen historiaa	13
Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen varhaista historiaa 1900-luvun alusta 1940-luvun loppuun	13
Oman työväentalon rakentaminen & nousu- ja laskukaudet 1950-luvulla.....	15
1960-70 lukujen muutokset & työväentalon suuret laajennusurakat	19
1990-luvun lama & 2000-luvun haasteet	22
Palosaaren työväentalon merkitys yhdistykselle ja sen toiminnalle	24
Palosaaren työväentalon rakennusvaiheet	26
Tontti ja työväentalo uudisrakennuksena	26
Muutostyöt 1951-1952	30
Ensimmäinen laajennusurakka 1964	32
Toinen laajennusurakka 1973	36
Laajennus 1976	38
Korjaus ja kattokaltevuuden muutos 2002.....	39
2000- ja 2010-lukujen pienemmät muutostyöt.....	44
Arvottaminen	51
Aiemmat inventoinnit	51
Arvottaminen vuonna 2021 asemakaavamuutoksen pohjatyönä	51
Lähteet	52

Kuvaluettelo

Kuva 1 Kohteen sijainti laajemmassa mittakaavassa, Ilmakuva 2020, Vaasan kaupungin karttapalvelut _____	6
Kuva 2 , Havainnekuva ympäristöstä, tontti rajattu punaisella, ilmakuva 2020, Vaasan kaupungin karttapalvelut (muokattu) _____	7
Kuva 3 Entinen Palosaaren työväentalo kuvattuna Varisselänskadulta päin, kuva vuodelta 2021 _____	8
Kuva 4 Voimassa oleva asemakaava, kohde merkitty punaisella, Vaasan kaupungin karttapalvelut 2021 _____	10
Kuva 5 Palosaaren työväenyhdistyksen talo 1900-luvun alussa, Arjenhistoria.fi, kuvanumero TA9473 _____	14
Kuva 6 Palosaaren työväenyhdistys Taiston talon juhlasali: lapualaiset ovat tuhonneet näyttämöä ja repineet lattialaudat irti, kuva vuodelta 1930, Kaarlon Kuvaamo, Arjenhistoria.fi, kuvanumero TA3994 _____	14
Kuva 7 Palosaaren työväentalo vuonna 1950 rakennusvaiheessa, kuva Kujansivun teoksesta 1980 _____	16
Kuva 8 Harjannostajaistilaisuus työväentalolla vuonna 1950, kuva Kujansivun teoksesta (1980) _____	17
Kuva 9 Naisjaoston järjestämä ompelu- ja leikkauskurssi työväentalolla, kuva Kujansivun teoksesta 1980 _____	18
Kuva 10 Työväentalo 1970-luvun laajennusten jälkeen, kuva vuodelta 1980, kuva otettu Kujansivun teoksesta _____	20
Kuva 11 Työväentalon kahvilatoimintaa, kuva Kujansivun teoksesta (1980) _____	21
Kuva 12 Työväentalon ravintola, kuva Kujansivun teoksesta (1980) _____	21
Kuva 13 Palosaaren työväentalo näkyy kuvassa vaaleana rakennuksena keskellä, kuva Palosaarentieltä 1970-luvulta, Heimo Hokkanen, (lupa kuvan käyttöön kysytty) _____	22
https://www.heimohokkanen.fi/albumi/prantoonkuvia/699960#album_selector _____	22
Kuva 14 Palosaaren työväentalo 2000-luvun alussa, kuva julkaistu aiemmin Brändö - en stadsdel med själ - teoksessa (s. 119), Peter Ehrströmin yksityiskokoelma (lupa kuvan käyttöön kysytty) _____	23
Kuva 15 Vuoden 1952 joulujuhla, kuva Kujansivun teoksesta (1980), s. 27 _____	25
Kuva 16 Emil Nabb, 1948, julkisivu Varisselänskadulle, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto _____	26
Kuva 17 Emil Nabb, 1948, julkisivu Pikitehtaankadulle, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto _____	27
Kuva 18 Emil Nabb, 1948, pohjakerros, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto _____	27
Kuva 19 Emil Nabb, 1948, ullakkokerros, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto _____	28
Kuva 20 Kaakkoispuolen seinustan ikkunat ovat ilmeisesti säilyneet alkuperäisinä, kuvat vuodelta 2021 _____	29
Kuva 21 Ote A. Smulterin piirustuksista Varisselänskadun puolelta, Inventointikortti, Museovirasto _____	30
Kuva 22 A. Smulterin piirustukset vuodelta 1951, kellari- ja pohjakerros, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto _____	31
Kuva 23 Asemapiirros 1964, ensimmäisen laajennuksen jälkeen, Vaasan rakennusvalvonta _____	32
Kuva 24 Julkisivupiirustukset vuodelta 1964, Vaasan rakennusvalvonta _____	33
Kuva 25 Työväentalon ensimmäinen laajennus, kuva vuodelta 1965, Kujansivu Keijon teos 1980 _____	34
Kuva 26 Vuoden 1964 laajennus, Vaasan rakennusvalvonta (muokattu) _____	35
Kuva 27 Asemapiirros 1970-luvun alusta, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto _____	36
Kuva 28 Julkisivukuvat toisesta laajennusurakasta, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto _____	37
Kuva 29 Pohjakuva työväentalon 1. kerroksesta, laajennusosat ja muutokset merkitty punaisella, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto (muokattu 2021) _____	38
Kuva 30 Asemapiirros vuodelta 1976, sinisellä eteisaulan ja lipunmyynnin laajennus, vihreällä uusi varasto-osa, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto (muokattu) _____	39
Kuva 31 Waltermannin muutospiirustukset vuodelta 2002, 1. kerros, Vaasan kaupungin rakennusvalvonta _____	40
Kuva 32 Waltermannin muutospiirustukset vuodelta 2002, 2. kerros, Vaasan kaupungin rakennusvalvonta _____	41
Kuva 33 Harjannostajaisvaihe, kuva vuodelta 2003, Ilkka Pohjalainen (POISTETTAVA ENNEN JULKAISUA) _____	42

<i>Kuva 34 Työväentalo ennen myyntiä yksityiselle, Vaasan kaupungin verkkosivut (https://www.vaasa.fi/tietoa-vaasasta-ja-seudusta/kehittyva-ja-kansainvalinen-vaasa/kaupunkisuunnittelu/kaavoitus/vireilla-olevat-asemakaavat/pikitehtaankatu-28-ak1120/)</i>	42
<i>Kuva 35 Tehdyt muutokset 1950-2019, Vaasan kaupungin rakennusvalvonta (muokattu)</i>	43
<i>Kuva 36 Palosaaren sos. dem. työväenyhdistyksen saamat avustukset vuosien 1988-2019 välillä, Kotiseutuliiton arkisto, 2021</i>	44
<i>Kuva 37 Rakennus kuvattuna idästä, kuva vuodelta 2021</i>	45
<i>Kuva 38 Rakennus kuvattuna pohjoisesta, kuva vuodelta 2021</i>	45
<i>Kuva 39 Rakennuksen kaakkoisseinusta, kuva vuodelta 2021</i>	46
<i>Kuva 40 Rakennuksen kaakkoisseinusta, kuva vuodelta 2021</i>	47
<i>Kuva 41 Kaakkoisseinustan rakenteita, kuvat vuodelta 2021</i>	48
<i>Kuva 42 Rakennuksen lounaispuoli, kuva vuodelta 2021</i>	49
<i>Kuva 43 Rakennuksen luoteispuoli Pikitehtaankadun suuntaan, kuva vuodelta 2021</i>	49
<i>Kuva 44 Rakennuksen koillinen julkisivu kuvattuna luoteesta, kuva vuodelta 2021</i>	50

Johdanto

Palosaaren työväentaloon kohdistuva kulttuuriympäristöinventointi havainnollistaa Palosaaren sosialidemokraattisen työväenyhdistyksen sekä Palosaaren työväentaloon liitettävää aate- ja talkoohenkeä sekä työväentalon rakennus- ja muutosvaiheita. Inventointi on laadittu Vaasan kaupungin kaavoituksen toimesta kesällä vuonna 2021 pohjamateriaaliksi asemakaavamuutokselle, jonka tavoitteena on muuttaa tontin käyttötarkoitusta ja rakennusoikeutta.

Selvitys alkaa kohteen esittelyllä, jossa tuodaan esille perustiedot inventointialueen tontista, rakennuksesta ja lähiympäristöstä. Seuraavaksi käsitellään yleisesti Palosaaren ja työväentoiminnan historiaa sekä itse Palosaaren työväentaloon liitettävää aatehistoriaa, talkoohenkeä sekä henkistä pääomaa. Lopuksi selvitetään alkuperäisen työväentalon ja siihen kohdistuneiden muutos- ja laajennustöiden kokonaisuutta.

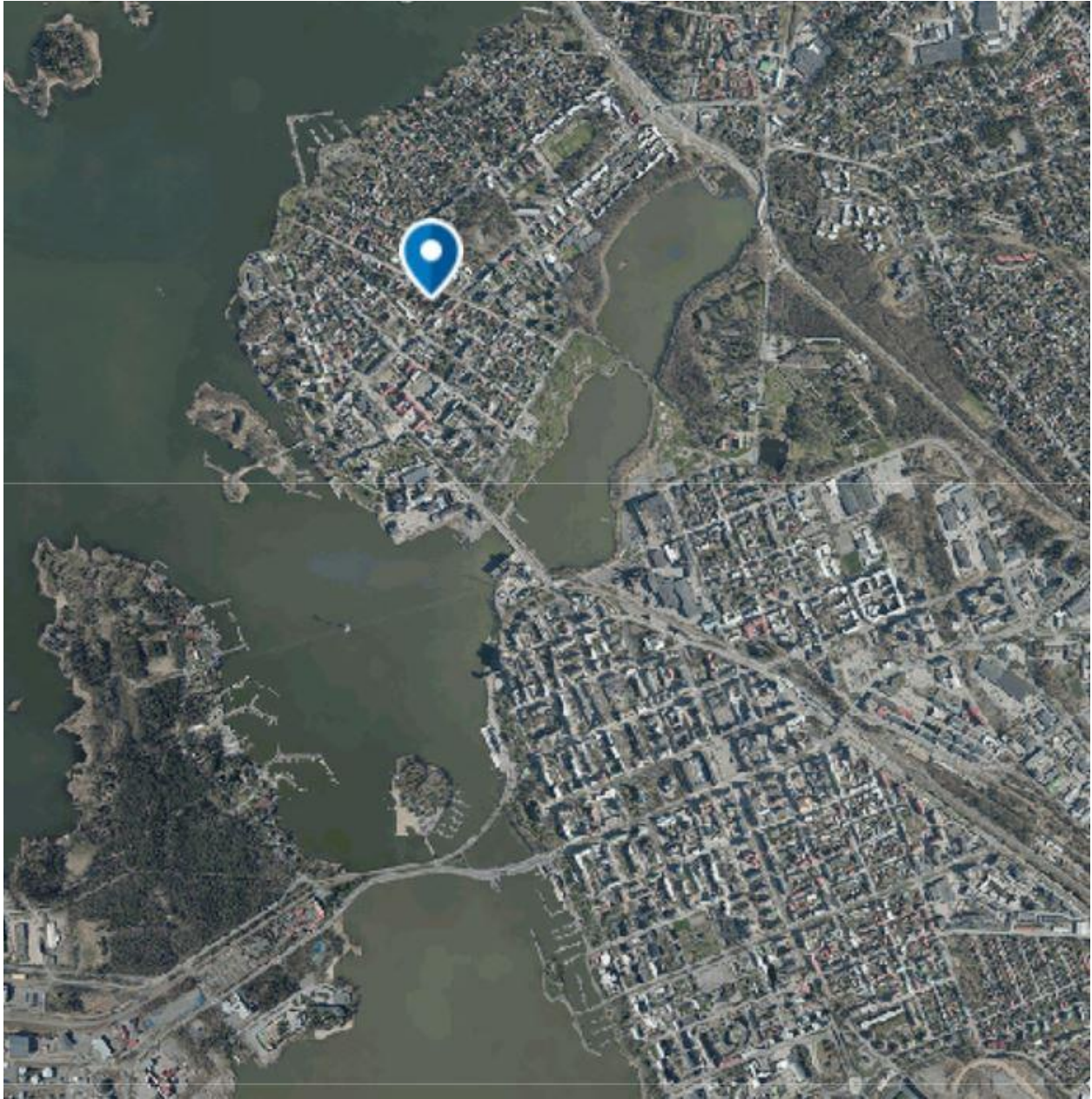
Materiaali selvityksen pohjaksi koostuu kirjallisuudesta, rakennusvalvonnan ja Suomen Kotiseutuliiton arkistomateriaaleista, Kati Kangasluoman Pro gradu –tutkielmasta, lehtiartikkeleista, maastoselvitysten havainnoista, haastatteluista ja kertomatiedosta.

Tämä inventointi on yleispiirteinen kulttuurihistoriallinen selvitys alueen historiasta ja rakennuksesta, eikä sen tarkoituksena ole ollut laatia yksityiskohtaista rakennushistoriaselvitystä.

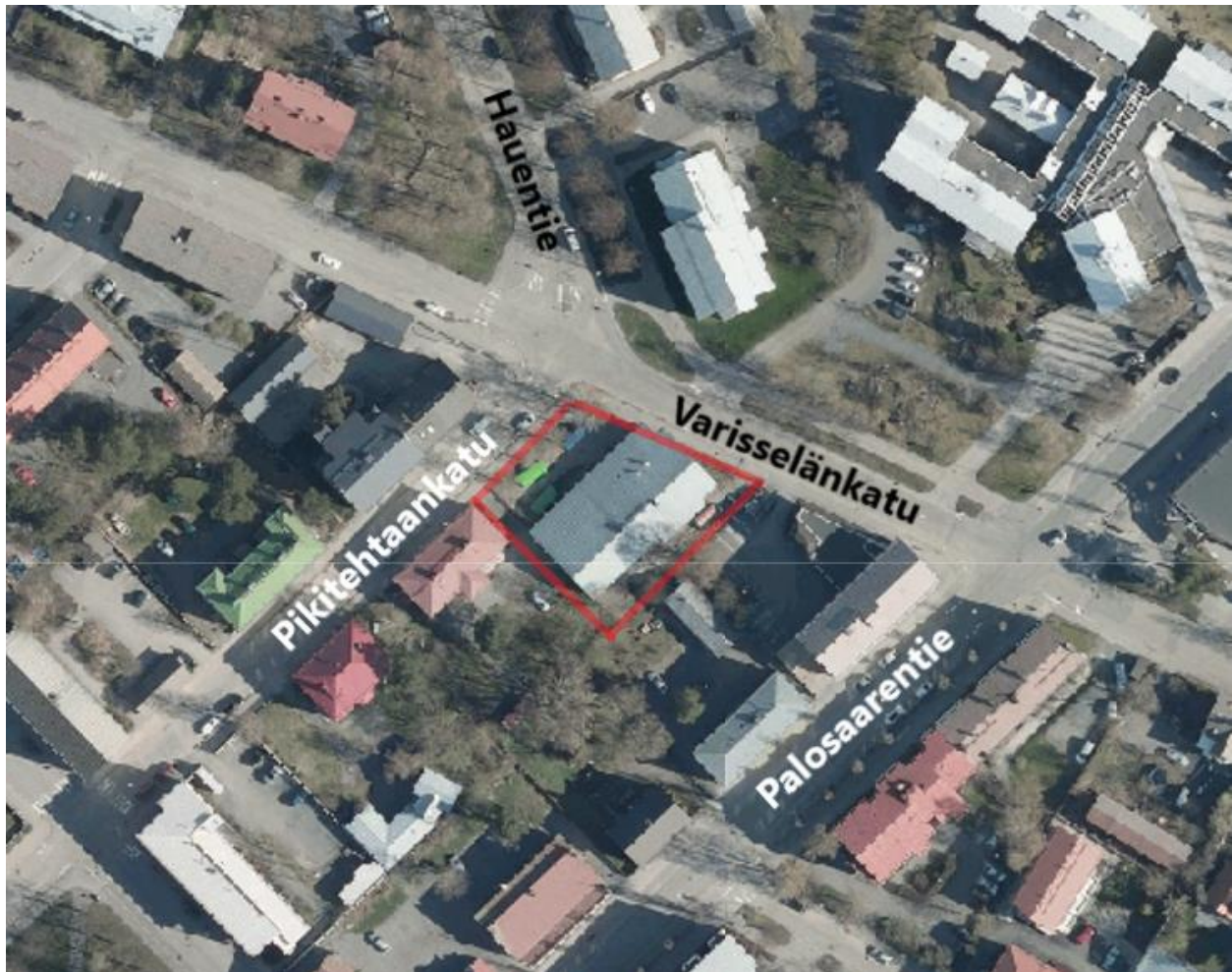
Emilia Virtanen, 26.08.2021

Kannen kuva: *Palosaaren työväentalo Pikitehtaankadun suunnalta kuvattuna vuodelta 1951, Arjenhistoria.fi, kuvanumero TA9475*

Kohteen esittely



Kuva 1 Kohteen sijainti laajemmassa mittakaavassa, Ilmakuva 2020, Vaasan kaupungin karttapalvelut



Kuva 2 , Havainnekuva ympäristöstä, tontti rajattu punaisella, ilmakekuva 2020, Vaasan kaupungin karttapalvelut (muokattu)

Perustiedot

Osoite	Varisseläntie 22 / Pikitehtaankatu 28, 65200 VAASA
Kiinteistötunnus	905-18-2-25
Rakennusvuosi	1948-52, (1964, 1973, 1974, 2002)
Suunnittelija	Emil Nabb (Teppo & Parikka, Waltermann)
Omistaja	yksityisomistus
Nykyinen käyttö	ei tiedossa

Alkuperäinen käyttö	Palosaaren sos. dem. työväenyhdistyksen työväentalo / seurantalo
Kerrosluku	1 + (1) = 1 kerros ja osa ullakosta käytössä, kellari poistettu käytöstä
Perusta	betoni
Runko	rankorakenne
Kattomuoto	satula/pulpetti
Kateaine	konesaumattu peltikatto
Vuoraus	vaaka- ja pystypanelointi
Ulkovärit	siniharmaa pystypanelointi, keltainen vaakapanelointi ikkunoiden listaväri valkoinen mustaksi maalattu kivijalka



Kuva 3 Entinen Palosaaren työväentalo kuvattuna Varisselänskadulta päin, kuva vuodelta 2021

Selvitysalue sijaitsee Palosaaren kaupunginosassa Pikitehtaankadun ja Varisselänskadun kulmassa. Rakennuksen pääsisäänkäynti sijaitsee koillisella julkisivulla (kuva 3) ja rakennuksen toinen sisäänkäynti sijaitsee rakennuksen kaakkoisseinustalla. Koillisella julkisivulla on sekä

kaksiruutuisia että yksiruutuisia yksinkertaisia valkokarmisia ikkunoita kummassakin kerroksessa. Entisen työväentalon ulkoseinistä on erotettavissa siniharmaa pystypanelointi ja keltainen vaakapanelointi. Kaakkoisseinustalla rakennusta sijaitsee sisäänkäyntiovi kuisteineen, muutama haukanikkuna sekä yksiruutuisia ikkunoita, jotka kuitenkin erottuvat koillisen julkisivun ikkunoita selkeästi vanhempina. Haukanikkunoita sekä vuonna 2019 asennettu nosto-ovi sijaitsevat rakennuksen luoteispuolella eli Pikitehtaankadun suunnalla. Lounaispuoli on vuorattu kokonaan siniharmaalla pystypaneloinnilla. Lisäksi rakennuksesta erottuvat mustaksi maalattu betoniperusta sekä harmaa peltikatto.

Alueella on voimassa asemakaava nro 658, joka on vahvistettu vuonna 1986. Kiinteistö on merkitty asemakaavassa merkinnällä YL-2, eli yleisten ja julkisten lähipalvelurakennusten korttelialue. Rakennuksen julkisivumateriaalin tulee olla puu tai rappaus ja lisäksi rakennuksella tulee olla harjakatto, jonka räystäään leveys tulee olla 30-50cm. Lisäksi tässä kaavassa mahdollistetaan rakennuksen korvaaminen 3-kerroksisella rakennuksella, joka on pohjamuodoltaan tylppäkulmainen ja jossa on lisäksi pihan puolella 1-kerroksinen siipiosa. Kohde on asemakaavan mukainen.

Entistä työväentaloa ja sen tonttia ympäröivät alueet ovat pääosin asemakaavassa merkitty asumiseen tarkoitettuina alueina. Tontin etelä- ja länsipuolella on asemakaavan mukaan asuinrakennusten korttelialue A-3 ja koilliseen mentäessä asuinkerrostalojen ja rivitalojen korttelialue AKR sekä puisto VP. Tontin itäpuoli on asemakaavan mukaisesti merkitty kaavamerkinnällä YS-2, eli yleisten rakennusten korttelialue.



Kuva 4 Voimassa oleva asemakaava, kohde merkitty punaisella, Vaasan kaupungin karttapalvelut 2021

Kiinteistön ja rakennuksen entinen omistaja, Palosaaren sosialidemokraattinen työväenyhdistys on taloudellisten vaikeuksien takia aloittanut Palosaaren työväentalon myynnin loppuvuodesta 2018. Kiinteistö on siirtynyt kesällä 2019 vaasalaisen yksityisen rakennusliikkeen omistukseen. Rakennuksen käyttö alkuperäisessä tarkoituksessa työväentalona on loppunut silloin, kun Palosaaren sos.dem. työväenyhdistys on myynyt rakennuksen yksityiselle taholle. Rakennukselle ei ole sittemmin löytynyt asemakaavan mukaista käyttötarkoitusta.

Lyhyt katsaus Palosaaren alueen historiaan

Palosaaren työväentalo sijaitsee Palosaaren kaupunginosassa, joka tunnetaan perinteisesti vanhana teollisuus- ja työläiskaupunginosana. Lähes 100 vuotta vaasalaisten työläisten ja teollisuuden keskuksena toiminutta Palosaarta voidaan pitää Uuden Vaasan ensimmäisenä kaupunginosana. Palosaaren salmessa on esimerkiksi sijainnut Vanhan Vaasan paloa edeltävänä aikana ulkosatama jo 1700-luvun lopussa.

Vaasan Puuvillana tunnettu Vaasan Puuvilla Manufaktuuri Osakeyhtiö perustettiin Vaasaan vuonna 1856. Tätä vuotta voidaan pitää eräänlaisena käännekohtana Palosaaren historiassa, sillä Palosaaren satamasta tuli tällöin varsinainen teollisuus- ja työläiskaupunginosa. Puuvillatehdas sai työntekijöitä esimerkiksi läheisiltä maaseuduilta. Maaseudun väki oli tottunut eräänlaiseen maaseutumaiseen yhteenkuuluvuuteen, jolloin luonnollisesti yhteenkuuluvuutta lähdettiin hakemaan työyhteisöstä raskaiden työpäivien yhdistäessä ihmisiä. Yhteisöllisyys, jakaminen ja avuliaisuus kuuluivatkin vahvasti osaksi Palosaaren työväestön elämää.

Vuonna 1925 Vaasan teollisuustoiminta oli keskittynyt pääosin Palosaarelle ja Vaskiluotoon. Palosaaren tehdastoiminta kehittyi nopeasti tuoden uutta väestöä alueelle. Merkittävimpinä keskittyminä voidaan mainita Puuvillan lisäksi ainakin vuonna 1885 perustettu Saippuatehdas, Vaasan konepaja pohjoisella Palosaarella, Mansikkasaaren veneveistämö ja Onkilahden telakka sekä Palosaarensalmen varastotontit, makasiinit sekä pakkahuoneet. Palosaaren alueella valmistuivat muun muassa venemoottorit, alukset ja erilaiset työkalut.

Muutos teollisuusvoittoisesta alueesta kohti tietoyhteiskuntaa ja korkeakoulujen kampusaluetta tapahtui Palosaareissa väistämättä 1900-luvun loppupuolella. 1980-luvulle tultaessa Palosaaren teollisuuslaitokset lopettivat toimintansa ja Palosaaren perinteinen teollisuus on siirtynyt muualle tai poistunut kokonaan. Esimerkiksi nykyisen puuvillatehtaan alueella sijaitsee Vaasan yliopisto sekä muu korkeakouluyhteisö. Lisäksi alueella on yritystoimintaa esimerkiksi pienten suunnittelutoimistojen muodossa. Palosaaresta on kuitenkin muotoutunut 2000-luvulle tultaessa yhä enemmän opiskelijoiden ja iäkkäämmän väestön asuinalue.

Työväentoiminnan historiaa Suomessa

Ennen 1900-lukua Suomessa kansalaistoiminta näkyi esimerkiksi vapaapalokunta- ja nuoriso- ja raittiusseuratoiminnan muodossa, jolloin myös eri yhdistysten seurantalot olivat keskeisiä. Toimintaan liitettiin kuitenkin myös poliittinen perspektiivi 1900-luvun alussa, jolloin erilaiset työväenyhdistykset yleistyivät. Ajan henkeen liittyi ajatus yhdistyksien omista taloista, joten jäsenmäärien kasvaessa ja yhdistysten toiminnan aktivoituessa Suomeen rakentui pääosin talkootöin rakennettuja yhteisiä kokoontumispaikoiksi tarkoitettuja seurantaloja, kuten työväentaloja. Vuonna 1939 Suomessa on arvioiden mukaan ollut jopa 727 sosialidemokraattien työväentaloa. Perinteiseen työväenliikkeen työväenyhdistykseen liitettiin naisten ja nuorten osastot sekä erilaiset musiikkiin liittyvät toiminnot, kuten kuorot ja orkesterit. Myös opintopiiri- ja näyttely- sekä valistustoimintaa harjoitettiin osana yhdistyksen toimintaa. Työväentalojen yhteydessä oli tyypillisesti myös kahvila ja ravintola. Työväentaloja voidaankin pitää eräänlaisina monitoimitaloina. Ajan saatossa nämä erinäiset työväenyhdistyksen piirissä organisoituneet toiminnot irtaantuivat kuitenkin omiksi erillisjärjestöikseen.

Seurantalot liitettiin vahvasti osaksi yhdistyksen identiteettiä. Työväentalot sijaitsivatkin tyypillisesti melko keskeisellä paikalla, josta oli hyvät yhteydet kaikkialle. Tavallisin rakennusmateriaali oli puu ja sekä tontti että rakennustarvikkeet taloa varten olivat osaksi käytettyjä tai lahjoitettuja. Ennen maailmansotia ja myös niiden jälkeen, erilaisia seurantaloja pystytettiin ahkerasti Suomessa. Etenkin 1940-50-luvuilla seurantalot olivat kovassa käytössä, sillä kurjat ajat erilaisine kieltoineen varjostivat ajanjaksoa. 1950-luvulla iltama- ja tanssikulttuuri oli vahvasti läsnä työväentalojen toiminnoissa, mutta jo 1960-luvulla tämä kehityssuunta kääntyi laskuun. 1960-luvulla myös suuri muuttoliike vaikutti negatiivisesti yhdistysten toimintaan. Kuitenkin 1970-80-luvuilla seurantaloja laajennettiin ja peruskorjattiin valtion myöntämien avustusten turvin ja näiden muutostöiden myötä myös aktiivisempi toiminta sai sysäyksen. 2000-luvulle tultaessa talkootöin ja avustuksien avulla on saatu korjattua useita seurantaloja uuteen uskoon. Vaikka työväentalot ja niiden elinkaarta vauhdittaneet toiminnot ovat muuttuneet tai jopa kadonneet aikojen saatossa, on työväentaloilla löydetty kansallisesti uusia toimintamuotoja esimerkiksi ulosvuokrauksen muodossa tai kauppapaikkana. Yhteiskunnallisen murroksen ja muutoksen myötä monet työväentalon entisistä toiminnoista ovatkin siirtyneet valtioiden ja kuntien vastuulle. Esimerkkinä voidaan mainita kirjastot ja sosiaali- ja kulttuuritoimet sekä nuorisotilat.

Työväentalon ja Palosaaren sos. dem. työväenyhdistyksen historiaa

Tässä käydään läpi Palosaaren työväentalon historiallisia vaiheita. Aloitan katsauksen kuvaamalla lyhyesti Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen ensiaskelia ja poliittista myllerrystä ennen 1900-luvun puoliväliä. Seuraavaksi tarkastellaan lähemmin Palosaaren työväentalon rakentamista ja siihen johtaneita vaiheita sekä itse työväentalon rakentamiseen liittyvää talkoohenkeä. Tämän jälkeen keskitytään työväentalon laajennuksien taustalla vaikuttaviin tekijöihin. Lopuksi tehdään lyhyt katsaus 2000-luvun vaiheisiin ja työväentalon tulevaisuuteen.

Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen varhaista historiaa 1900-luvun alusta 1940-luvun loppuun

Palosaaren sosialidemokraattisen työväenyhdistys ry:n historia pohjaa jo pitkälle 1900-luvun alkuun. Vuonna 1883 perustetun Vaasan työväenyhdistyksen tehtaalaisjaosto Taisto erosi omaksi itsenäiseksi yhdistykseksi vuonna 1905. Varsinaisesti Palosaaren järjestötoiminta alkoi Palosaaren työväenyhdistys Taiston voimin vuonna 1907. Taiston jäsenistö koostui lähinnä Puuvillatehtaan työntekijöistä. Taistolla oli jo 1900-luvun alussa oma työväentalo, joka sijaitsi Valhallantien ja Varisselänkadun risteyksessä Palosaarella. Joissakin lähteissä sijainniksi on myös mainittu Kaivotie. Sittemmin tämä Taiston työväentalo on purettu.

Taiston merkitys Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen historiassa on kiistaton, sillä etenekin vuosina 1910-1914 Taiston rooli Palosaaren työväestön poliittisessa ja sivistyksellisessä kasvatuksessa sekä eri ikäluokkia osallistavassa toiminnassa oli keskeinen. Työväentaloista kiisteltiin 1920-luvulta alkaen vasemmistososialistien ja sosialidemokraattien kesken. Vuonna 1918 kansalaissodan jälkeen Taiston alamäki alkoi ja erinäisten vaiheiden jälkeen yhdistyksen toiminta lakkautettiin vuonna 1930. Yhteenvetona voidaan kuitenkin todeta, että Taisto on toiminut jonkinlaisena äitinä Palosaaren sos.dem. työväenyhdistykselle ja sen synnylle (Kangasluoma, 2002).



Kuva 5 Palosaaren työväenyhdistyksen talo 1900-luvun alussa, Arjenhistoria.fi, kuvanumero TA9473



Kuva 6 Palosaaren työväenyhdistys Taiston talon juhlasali: lapualaiset ovat tuhonneet näyttämöä ja repineet lattialaudat irti, kuva vuodelta 1930, Kaarlön Kuvaamo, Arjenhistoria.fi, kuvanumero TA3994

Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen ensiaskeleet otettiin kuitenkin alkusyksystä vuonna 1930. Ilmoitus yhdistyksen perustamisesta tehtiin yhdistysrekisteriin 1.9.1930. Yhdistyksen toiminta jatkui kuitenkin varsin pienimuotoisena ja vähälukuisena aina vuoteen 1938 asti, jolloin yhdistyksen ensimmäinen nousukausi voidaan katsoa alkaneeksi. Yhdistyksen jäsenmäärän nousun ja aktiivisen toiminnan vilkastuttua myös ajatus omasta työväentalosta nousi esille. Ajatus muuttui yhä voimakkaammaksi ja vielä vuonna 1938 Vaasan kaupunki myi yhdistykselle kiinteistön Palosaareltä 68 000 markalla, jolloin Palosaaren sos. dem. työväenyhdistyksen omistukseen siirtyi rakentamaton tontti osoitteesta Varisselänkatu 22.

Yhdistyksen toimintaa ja kasvua varjostivat vuosina 1940-1944 sotavuodet, ristiriitaisuudet 1940-luvun taitteessa kansandemokraattisen kattojärjestö SKDL:n ja Palosaaren sos. dem. työväenyhdistyksen jäsenten kesken. Erimielisyyksien ratkomisen jälkeen vuonna 1946 yhdistys koki jälleen voimakasta kasvua. Muun muassa Nais- ja Nuorisosaostot perustettiin, arpajaisia ja muita aktiviteetteja järjestettiin. Tällöin jäsenmäärä kasvoi 84 jäseneseen. Samaisena vuonna perustettiin myös toimikunta oman työväentalon suunnittelua varten.

Oman työväentalon rakentaminen & nousu- ja laskukaudet 1950-luvulla

Palosaaren sos. dem. työväenyhdistyksellä ei ollut tähän saakka ollut mitään varsinaista kokoontumispaikkaa. Näin ollen ennen oman työväentalon rakennusurakkaa ja valmistumista yhdistys vuokrasi itselleen toimitila Kipinän, joka sijaitsi osoitteessa Levoninkatu 6. Kipinä koettiin eräänlaisena ”kipinä” yhdistyksen toimintaan ja sillä on myöskin keskeinen merkitys yhdistyksen historiassa.

Koska oman työväentalon rakentamisurakka oli kallis projekti, rahoitusta kerättiin järjestämällä useita iltamia, arpajaisia ja myyjäisiä. Yhdistys järjesti myös naulakeräyksen työväentaloa varten. Maailmansotien jälkeinen uudelleenrakentamisen aikakausi sai ihmiset liikkeelle erilaisiin tansseihin ja illanviettoihin.

Alustavia suunnitelmia työväentalon rakentamiseksi tehtiin jo vuonna 1947. Yhdistyksen oman työväentalon varsinainen rakentaminen alkoi vuoden 1948 lokakuussa. Rakentaminen vaati yhdistyksen jäseniltä, nuorisoseuralta ja Puuvillan sosialidemokraateilta tuhansia talkootunteja. Yhdistyksen jäsenen, Fanny Salmisen, muistelmissa työväentaloa rakennettaessa talkootöitä tehtiin yhtenä perheenä. Miesjäsenistön suorittaessa rakennustöitä, naisväestö keitti kahvia ja auttoi kykyjensä mukaan. Kenelläkään ei ollut tylsää hetkeä eikä palkanmaksu tullut kysymykseenkään. Työväentaloa rakennettiin talkoovoimin itse niin paljon kuin mahdollista, jolloin talkootunteja kertyi karkein arvioinnein jopa 7500. Esimerkiksi alkuperäisen työväentalon

seinähirret ovat peräisin Vähstäkyröstä talkootyönä kuljetettuna. Tämä on eräs osoitus yhdistyksen jäsenten välisestä talkoohengestä ja yhteen hiileen puhaltamisesta.



Kuva 7 Palosaaren työväentalo vuonna 1950 rakennusvaiheessa, kuva Kujansivun teoksesta 1980

Oman työväentalon rakentaminen nähtiin huomionarvoisena käännekohtana koko Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen historiassa. Uuden työväentalon käyttöönotto tapahtui vuoden 1951 alkupuolella yhdistyksen vuosikokouksessa, jolloin koko työväentalo kiinteistöineen oli yhdistyksen hallinnassa ja omistuksessa. Yhdistyksen toimintakertomuksessa tilannetta on kuvattu seuraavasti:

"Tähän tulokseen pääseminen on kysynyt paljon työtä, se on kysynyt peräänantamatonta tahtoa ja epäitsekästä ponnistelua niiltä jotka väsymättömällä uurastuksella ovat jaksaneet tämän hankkeen toteuttaa, meidän tulee vaalia saavuttamaamme tulosta, meidän tulee imeytyä maaperään entistä syvemmälle."



Kuva 8 Harjannostajaistilaisuus työväentalolla vuonna 1950, kuva Kujansivun teoksesta (1980)

Poliittisen ja aatteellisen toiminnan lisäksi Palosaaren työväentalo toimi kohtaamispaikkana myös sos.dem. työväenyhdistyksen työväenkulttuurin toiselle puolelle, kuten harrastukselliseen vapaa-ajan viettoon ja esittävään työväenkulttuuriin. Yhdistyksen oma työväentalo vauhditti tällaista työväenkulttuuritoimintaa merkittävästi. Työväentalossa järjestettiin runsaasti tanssi-, ravintola-, nuoriso-, kunnallis- ja puoluetoimintaa sekä näytelmä-, laulu-, lausunta- ja tanhukerho toimivat työväentalon tiloissa. Lähes kaikki vapaa-aika vietettiin työväentalolla, josta löytyi työväentoiminnan lisäksi aina jotakin tehtävää sekä ystäviä. Yhdistyksen jäsenet työskentelivät vapaa-ajallaan erilaisissa tapahtumissa muun muassa järjestyksenvalvojina, lipunmyyjinä sekä

työväentalon keittiössä. Työväentalon ullakkokerroksessa asui vahtimestari perheineen, mutta alempi kerros oli kokonaan yhdistyksen käytössä.

Naisjaoston rooli koettiin erityisen tärkeänä etenkin yhdistyksen taloudellisen tilanteen kannalta. Jaosto teki paljon käsitöitä ja järjesti muun muassa ompelu- ja leikkauskurssin sekä erilaisia myyjäisiä työväentalolla. Yhä useampi jäsen lähti mukaan aktiivisempaan yhdistystoimintaan ja työväenkulttuuri sai uusia muotoja ja toimintoja tällä ajanjaksolla. Työväenyhdistys myös omalta osaltaan sai aikaan positiivisia vaikutuksia niin ammattiyhdistysliikkeelle kuin urheilutoiminnallekin unohtamalla kulttuuriharrasteita ja yhdistyksen opintokerhotoimintaa. Aikakauden huipennuksena voidaan pitää yhdistyksen 25-vuotisjuhlaa vuodelta 1955, joka järjestettiin työväentalon tiloissa.



Kuva 9 Naisjaoston järjestämä ompelu- ja leikkauskurssi työväentalolla, kuva Kujansivun teoksesta 1980

Kuitenkin 1950-luvun lopussa poliittiset konfliktit sosialidemokraattisen liikkeen sisällä heijastuivat myös Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen toimintaan ja poliittiseen kiinnostukseen. Lisäksi työväentalon kohtaloa mietittiin, koska taloudellinen tilanne

yhdistyksessä syveni entisestään vuosina 1957-1958. Muun muassa työväentalon kunnostamiseksi järjestettiin lähes viikoittain talkoita ja lainaa jouduttiin ottamaan reippaasti. Ensimmäisen kerran työväentalon ja tontin myyntiä ehdotettiin jo tällöin Kaarlo Rodenin eli yhdistyksen silloisen puheenjohtajan toimesta. Taloudellisten vaikeuksien myötä yhdistyksen järjestämä toiminta ei myöskään voinut jatkua enää samalla mittakaavalla entiseen verrattuna, vaikka samoja aktiviteetteja järjestettiin kuitenkin edelleenkin.

1960-70 lukujen muutokset & työväentalon suuret laajennusurakat

1950-luvun lopun talousvaikeuksista huolimatta Palosaaren sos. dem. työväenyhdistyksen taloudellinen tilanne parani 1960-luvun vaihteessa. Merkittävänä tapahtumana voidaan mainita Vaasan työväenyhdistyksen tekemä lahjoitus vuonna 1959, jolloin Kesämaan huvilakiinteistö siirtyi yhdistyksen omistukseen. Huvilakiinteistö purettiin, jolloin rakennuksen katto ja ulkolaudoitus siirtyivät Palosaaren työväentalon käyttöön. Myös 1960-luvulla Palosaaren työväentalolla järjestettiin yleisiä keskustelutilaisuuksia erilaisista ajankohtaisista aiheista.

Vuonna 1963 nimettiin toimikunta valmistelemaan työväentalon laajennusta. 1960-luvun puolessa välissä työväentalolla suoritettiin *ensimmäinen laajennusurakka* talkoovoimin. Laajennustyön myötä sisätilat saatiin parempaan kuntoon, jolloin tiloja oli mahdollista vuokrata myös ulkopuolisten käyttöön esimerkiksi bingo toiminnan muodossa. Työväentalolla järjestettiin myös paljon illanviettoja jäsenille ja etenkin tansseja, joihin kiinnitettiin oma vakinainen orkesteri BONITA. Kyseinen orkesteri huolehti näistä työväentalon lauantai-illan tanssien tanssimusiikista useita vuosia.

Toinen suuri työväentalon laajennusurakka päätettiin suorittaa vastatoimena jäsenmäärän ja työväentoiminnan ehtymiselle 1970-luvun alussa yhdistyksen taloudellisista haasteista huolimatta. Rakennusprojektin rahoitus tapahtui muun muassa erilaisia tansseja järjestelmällä ja työväentalon ulosvuokrauksella. Lopulta yhdistyksen rakennustoimikunta suunnitteli laajennuksen, johon sisältyivät esimerkiksi johtokunnan huoneen ja talonmiehen huoneen rakentaminen sekä työväentalon piha-alueen kunnostaminen. Talkoovoimin korjattiin työväentalon vanhoja tiloja ja uusi osa rakennukseen valmistui yksityisen rakennuttajan toimesta. Laajennuksen myötä Palosaaren työväentalon toimitilat kaksinkertaistuivat vuoden 1973 syksyllä, josta seurasi yhdistyksen toiminnan olennainen kasvu. Vuoden 1973 yhdistyksen toimintakertomuksessa kuvataan, kuinka Palosaaren työväentalo on ainoa sosialidemokraattien tukikohta Vaasassa, jossa sosialidemokraattinen puolueväki voi kokoontua ja olla aidosti ylpeä. Alkuvuodesta 1974 työväentalolla ryhdyttiin harjoittamaan myös II luokan ravintolaliikkeenä

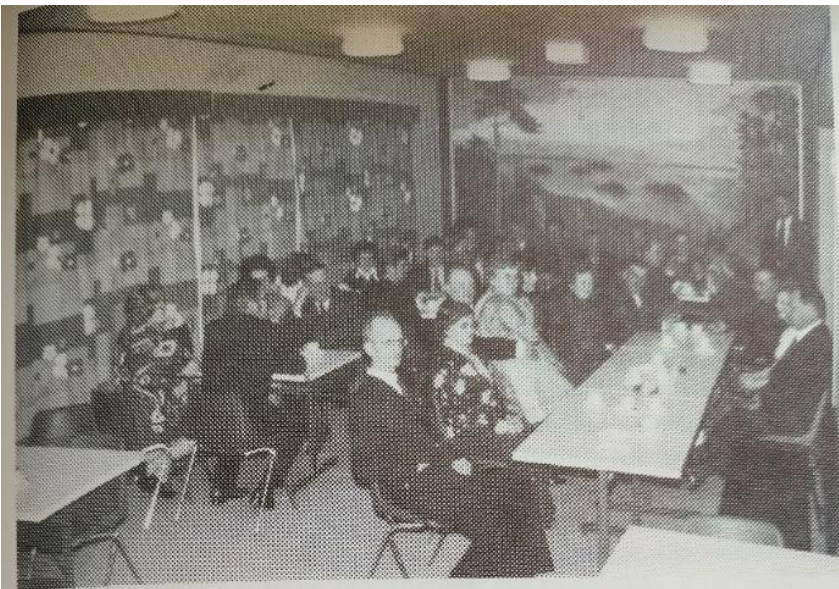
kahvilatoimintaa. Vaikka yhteiskunnallinen muutos muutti toiminnan luonnetta, järjestettiin työväentalolla aktiivisesti toimintaa ja kuuluisat esiintyjät vetivät ihmisiä tapahtumiin mukaan.



Kuva 10 Työväentalo 1970-luvun laajennusten jälkeen, kuva vuodelta 1980, kuva otettu Kujansivun teoksesta

Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen jäsenmäärä vaihteli tasaisesti vuosien varrella. Esimerkiksi vuonna 1969 yhdistyksen jäsenmäärä kipusi 163 henkilöön. Vuonna 1973 jäsenmäärä oli noussut jo 257 jäseneseen ja huippu koettiin vuonna 1975 yhdistyksen jäsenistön lukumäärän ollessa suurimmillaan. Kuitenkin 1970-luvun lopulle tultaessa yhdistyksen suosio ja toiminta kokivat laskua.

Kuva 11 Työväentalon kahvilatoimintaa, kuva Kujansivun teoksesta (1980)



Kuva 12 Työväentalon ravintola, kuva Kujansivun teoksesta (1980)





Kuva 13 Palosaaren työväentalo näkyy kuvassa vaaleana rakennuksena keskellä, kuva Palosaarentieltä 1970-luvulta, Heimo Hokkanen, (lupa kuvan käyttöön kysytty)

https://www.heimohokkanen.fi/albumi/prantoonkuvia/699960#album_selector

1990-luvun lama & 2000-luvun haasteet

Maailmalla ja Suomessa vahvasti vaikuttanut lama-aika 1990-luvulla antoi kolauksen myös Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen toimintaan. Yhdistys järjesti tansseja enää kuukausittain ja joitakin tuloja saatiin tilojen ulosvuokraamisesta. Työväentalolla järjestettiin esimerkiksi häitä, syntymäpäiväjuhlia ja muita yksityistilaisuuksia ulosvuokrauksen kautta. 1990-luvulla kokeiltiin myös kirpputoritoimintaa työväentalolla. Syyskuussa vuonna 2000 järjestettiin yhdistyksen 70-vuotisjuhla Palosaaren työväentalolla. Myös jokavuotiset pikkujoulut ja vappujuhlat järjestettiin työväentalolla vielä 2000-luvun puolella. 2000-luvun alun laajan muutostyön jälkeen rakennusta on ulosvuokrattu huutokauppatoimintaan ja huonekalumyyntiin. Myös alustavia selvityksiä ja neuvotteluja on käyty liikuntaryhmien toiminnasta työväentalon tiloissa vielä 2010-luvulla. Taloudelliset ongelmat johtivat kuitenkin

siihen, että työväentalon välttämättömät korjaukset ja ylläpitokustannukset rahoitettiin yhdistyksen omista säästöistä ja avustuksien turvin.

Yhdistyksen jäsenet olivat 2000-luvulla huolissaan talkoohengen kadosta sekä väkikadosta yhdistyksen omissa tapahtumissa. Myös perinteinen työväestö on muuttunut korkeakoulujen myötä opiskelijoiksi ja yhä useampi eläkeläinen on asettunut Palosaarelle. Tällä on ollut vaikutusta nykyisen Palosaaren sos. Dem. Työväenyhdistyksen toimintaan. Vaasan sosialidemokraattisista työväenyhdistyksistä Palosaaren sos. dem. työväenyhdistys oli vielä 2000-luvulla ainoa ja vielä ennen 2020-lukua viimeinen yhdistys, jolla on ollut oma työväentalonsa. Kuitenkin 2000-luvun alusta asti yhdistyksen jäsenet ovat herätelleet ajatusta myös oman työväentalon myynnistä ja purkamisesta.



Kuva 14 Palosaaren työväentalo 2000-luvun alussa, kuva julkaistu aiemmin Brändö - en stadsdel med själ -teoksessa (s. 119), Peter Ehrströmin yksityiskokoelma (lupa kuvan käyttöön kysytty)

Vuonna 2019 työväentalo tontteineen on vaihtanut omistajaa, eikä työväentoimintaa tai työväentalon ulosvuokrausta enää ole harjoitettu entisissä yhdistyksen tiloissa. Tätä selvitystä

laadittaessa vuonna 2021 Palosaaren työväentalo on yksityisessä omistuksessa, eikä se ole enää Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen käytössä. Yhdistys on kuitenkin edelleen olemassa, mutta sen toiminta on keskeytetty asiakastietorekisterin mukaan. Sundbackan mukaan yhdistys harjoittaa kuitenkin pienimuotoista toimintaa edelleen työväentalon myynnistä huolimatta.

Palosaaren työväentalon merkitys yhdistykselle ja sen toiminnalle

Työväentalon rakentamista voidaan ehdottomasti pitää yhtenä tärkeimmistä vaiheista Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen historiassa. Työväentalo ja sen pääosin talkoovoimin suoritettu rakentaminen on merkittävä osoitus työväen yhteenkuuluvuudesta. Yhteiset ponnistelut ja valmis aikaansaannos yhdistivät jäsenistöä niin yhdistyksestä kuin sen jaostoistakin. Lisäksi valmis rakennus näkyi myös ulkopuolisille eräänlaisena voimannäytteenä. Valmis työväentalo loi puitteet aktiivisemmalle yhdistystoiminnalle nostattaen jäsenistössä innostuksen, osallisuuden ja aktiivisuuden tunteita. Työväentalo on toiminut myös kokoontumis- ja kohtaamispaikkana yhdistyksen jäsenistölle, jolloin parhaimmillaan kaikki vapaa-aika on vietetty kunnostus- ja remontointitöiden parissa työväentalolla. Työväentaloon voidaan liittää myös paljon muistoja ja rakennuksella on emotionaalista tunnearvoa. Palosaassa keskeisellä sijainnilla olevassa rakennuksessa on vietetty vaalivalvojaisia, seminaareja, soittajaisia, laulajaisia sekä useat eri arvovieraat politiikan saralta ovat tutustuneet rakennukseen. Yhteisöllisyydestä kertoo myös se, että usein koko perhe on ollut mukana toiminnassa ja jäsenistö on tavannut ystäviä pääosin työväentalon tiloissa. Työväentalolla on järjestetty myös joka vuosi pikkujoulut sekä vappujuhla, joita on pidetty vuosittain yhdistyksen kannalta keskeisinä tapahtumina.

Kangasluoman listaamista Palosaaren sosialidemokraattisen työväenyhdistyksen historian käännekohtista löytyy yhteyksiä Palosaaren työväentaloon. Merkittävimpiä käännekohtia ovatkin olleet yhteisön poliittiset suuntaristiriidat ja erimielisyydet 1940-luvun aikana sekä oman työväentalon rakentaminen 1950-luvun alussa, sillä se yhdisti jäseniä ja loi työväentoiminnalle mahdollisuuksia. Kolmas käännekohta liittyy 1970-luvun laajennusurakkaan, joka loi yhdistyksen toiminnalle, taloudelle ja yhteisölle tasapainoa. Viimeisenä käännekohtana Kangasluoma on kuvannut yhdistyksen taloudellisen ja toiminnallisen taantumisen 1990-luvulla, joka näkyy muun muassa jäsenmäärän huomattavalla vähenemisellä sekä työväentalon myymisen uhkana. Vuosituhannen vaihtuessa työväentalon merkitys onkin hiipunut Palosaaren sos.dem. toiminnan taantumisen myötä, eikä rakennus ole enää nykyisen yhdistystoiminnan kannalta käytössä.



Kuva 15 Vuoden 1952 joulujuhla, kuva Kujansivun teoksesta (1980), s. 27

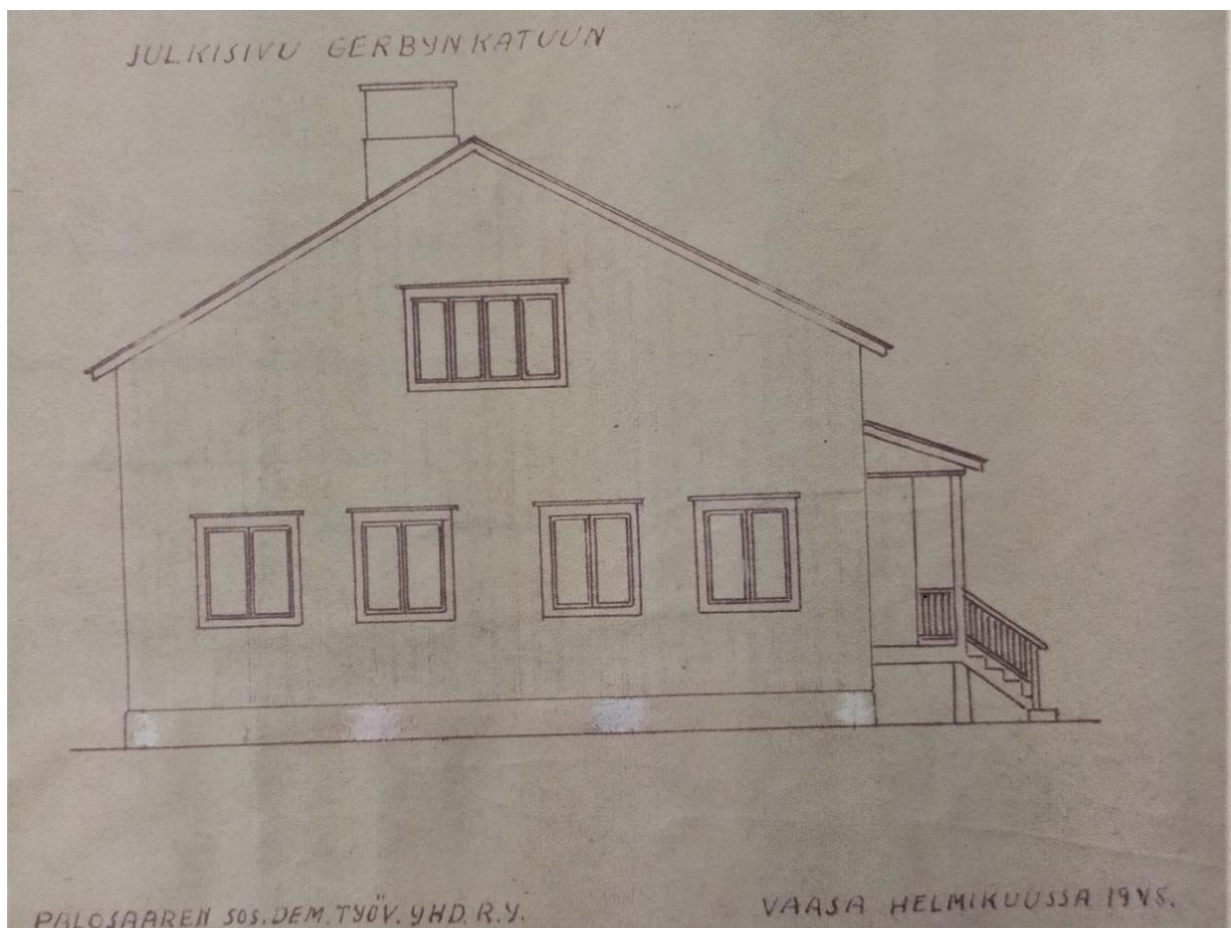
Palosaaren työväentalon rakennusvaiheet

Seuraavaksi käydään läpi Palosaaren työväentalon rakentamisvaiheita ja tehtyjä muutostöitä läpi yksityiskohtaisesti.

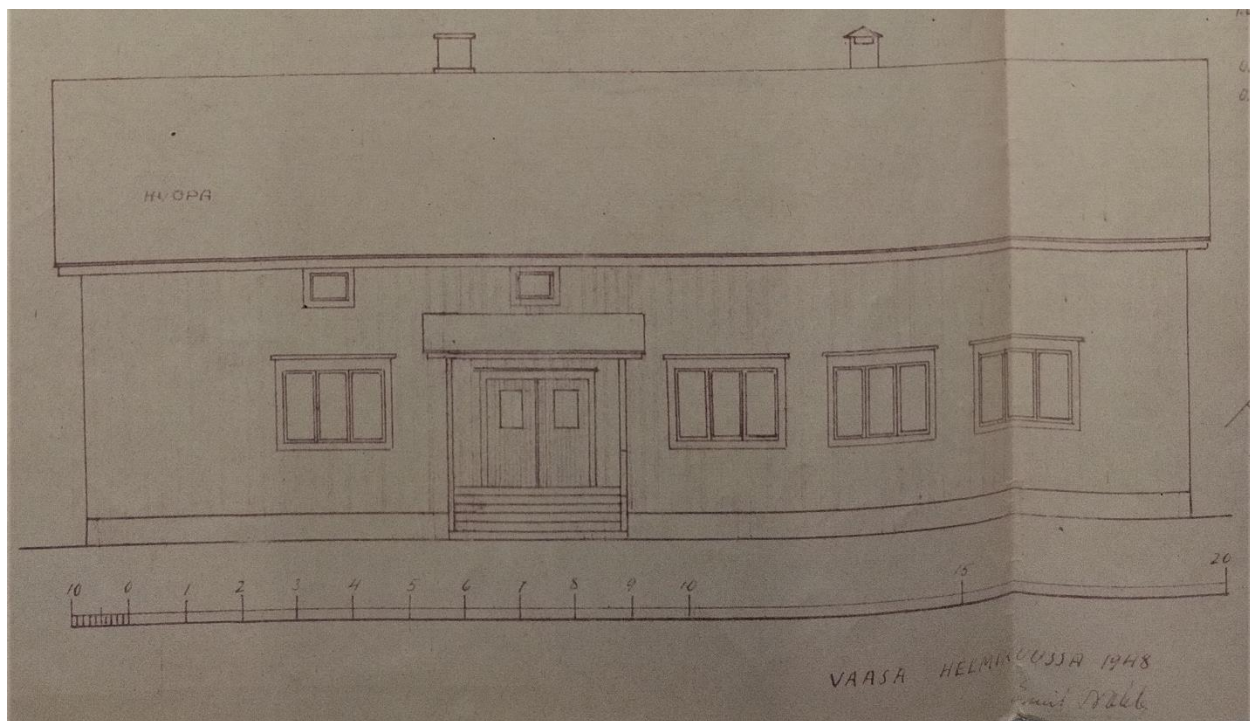
Tontti ja työväentalo uudisrakennuksena

Palosaaren sos.dem. työväenyhdistys osti Vaasan kaupungilta Varisseläntien ja Pikitehtaan tien kulmassa sijaitsevan tontin vuonna 1938. Työväentalon rakentaminen on alkanut talkoovoimin vuonna 1948 ja se otettiin käyttöön alkuvuodesta 1951.

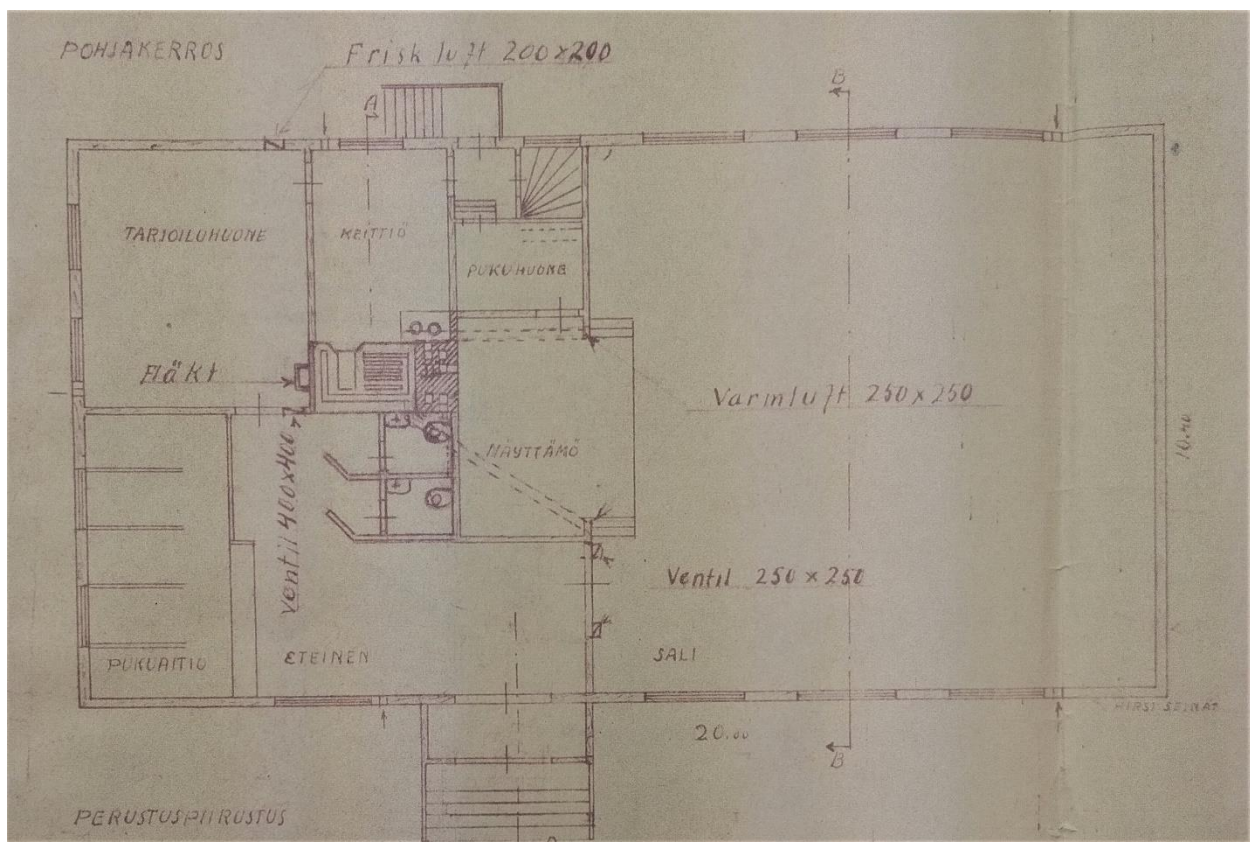
Alkuperäiset piirustukset rakennuksesta ovat Emil Nabbin käsialaa vuoden 1948 helmikuulta. Piirustuksien mukaan työväentalossa on ollut pääsisäänkäynti sekä kahta erilaista ikkunatyyppiä Pikitehtaan tien puolella. Toinen sisäänkäynti on rakennuksen kaakkoispuolella. Varisseläntien puoleisella julkisivulla ikkunoita on 1. kerroksessa 4 sekä toisessa kerroksessa 1. Lounaisella seinustalla on yhteensä 5 ikkunaa sekä sisäänkäynti pohjakerrokseen. Rakennus on ollut kahdessa kerroksessa.



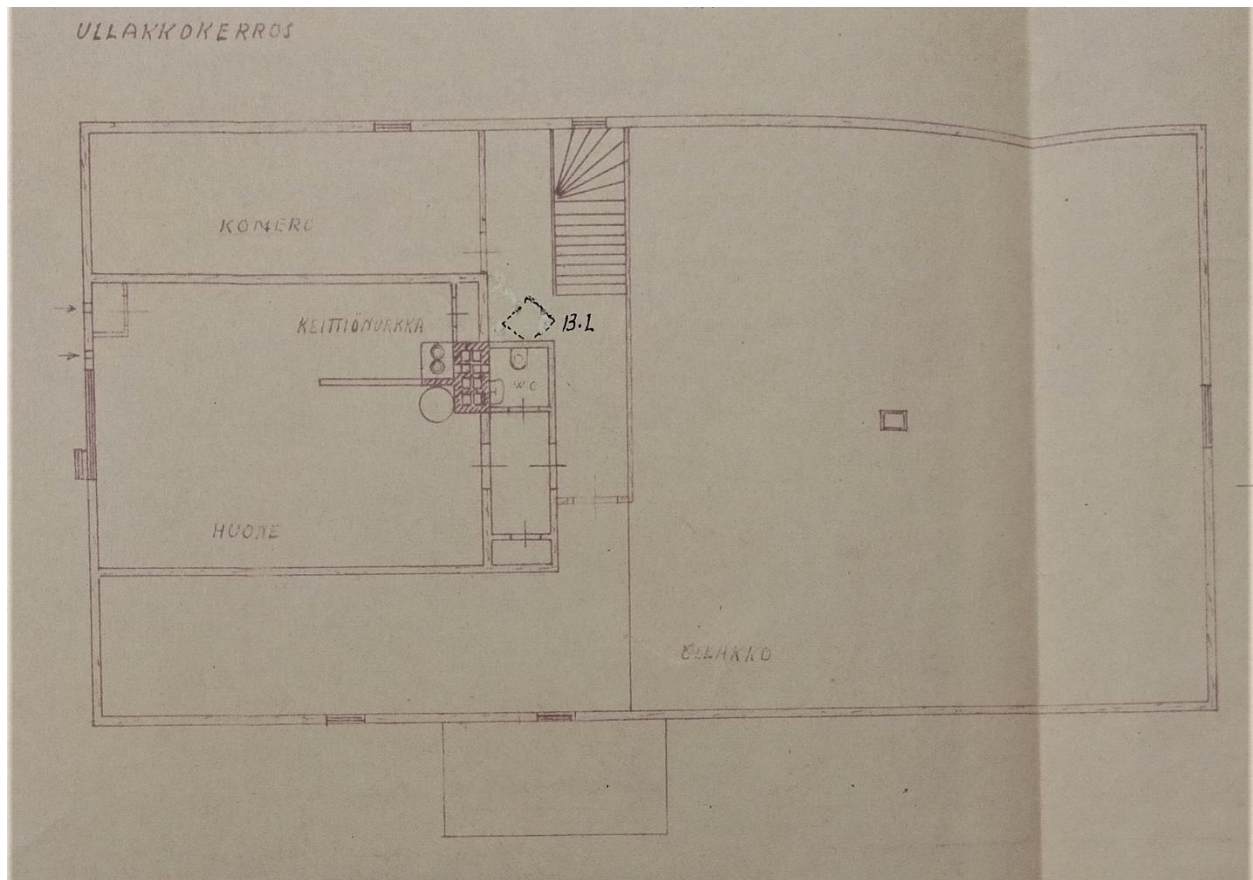
Kuva 16 Emil Nabb, 1948, julkisivu Varisseläntielle, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto



Kuva 17 Emil Nabb, 1948, julkisivu Pikitehtaankadulle, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto



Kuva 18 Emil Nabb, 1948, pohjakerros, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto



Kuva 19 Emil Nabb, 1948, ullakkokerros, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto

Rakennuksen pohjakerroksessa on alkuperäisten piirustusten mukaan ollut eteinen, pukuitio, tarjoiluhuone, keittiö, kaksi wc-tilaa, rappuset ullakkokerrokseen, pukuhuone sekä näyttämöllä varustettu sali. Toisessa kerroksessa on alkuperäisten piirustusten mukaan sijainnut komero, yksi huone keittiönurkkauksella sekä ullakkotasanne. Rakennuksen toinen kerros on ilmeisesti toiminut alkuun vahtimestarin asuntona.

Yleisenä huomiona voidaan todeta, että 1950-luvulle tyypillisesti vanhoja puutaloja purettiin ahkerasti betonisten kerrostalojen tieltä myös Palosaaren alueella. Ajankohta huomioiden työväentalo rakenteineen erottuu 1950-luvun muusta rakennuskannasta aatehistoriallisesti arvokkaalla tavalla.

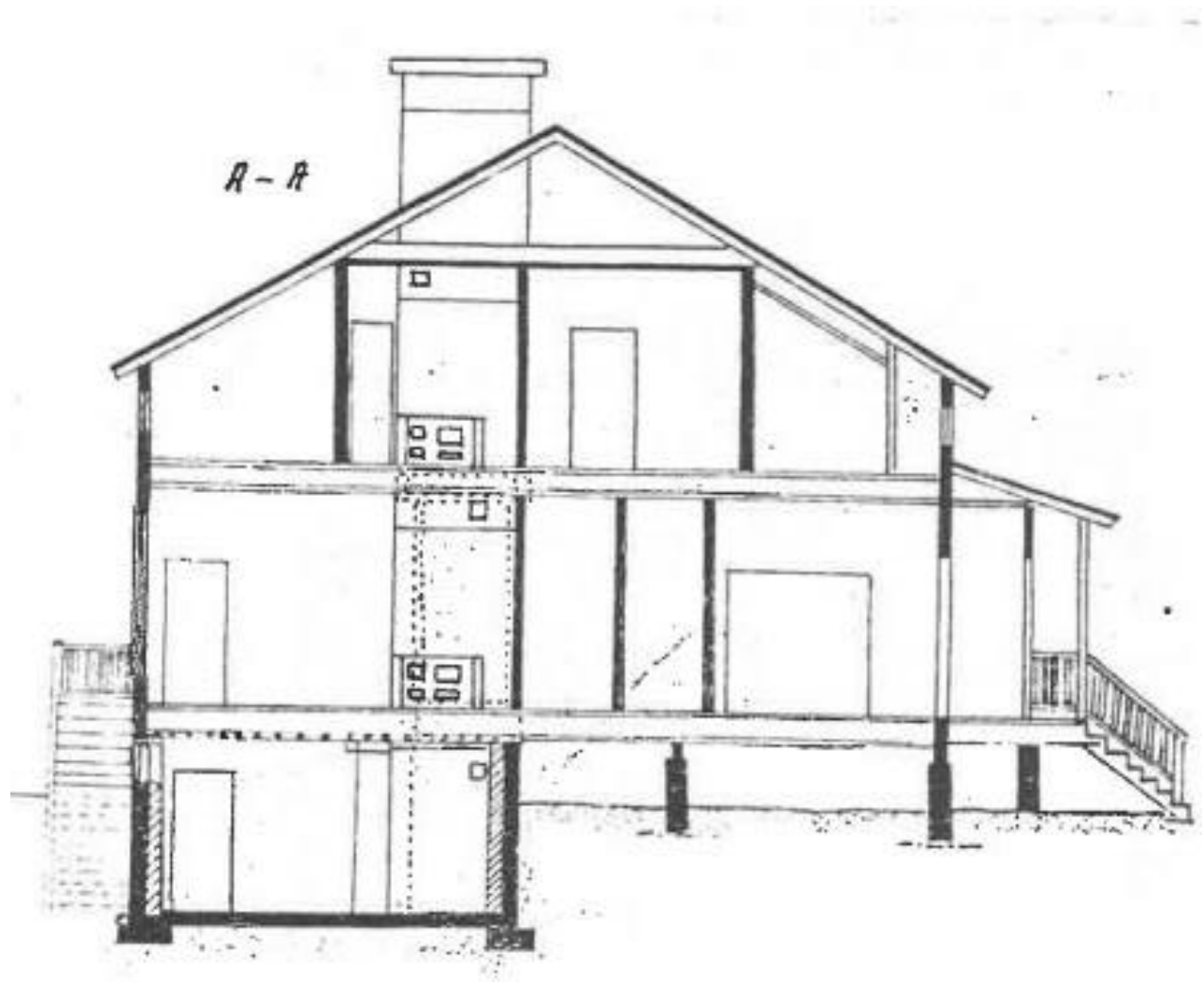


Kuva 20 Kaakkoispuolen seinustan ikkunat ovat ilmeisesti säilyneet alkuperäisinä, kuvat vuodelta 2021

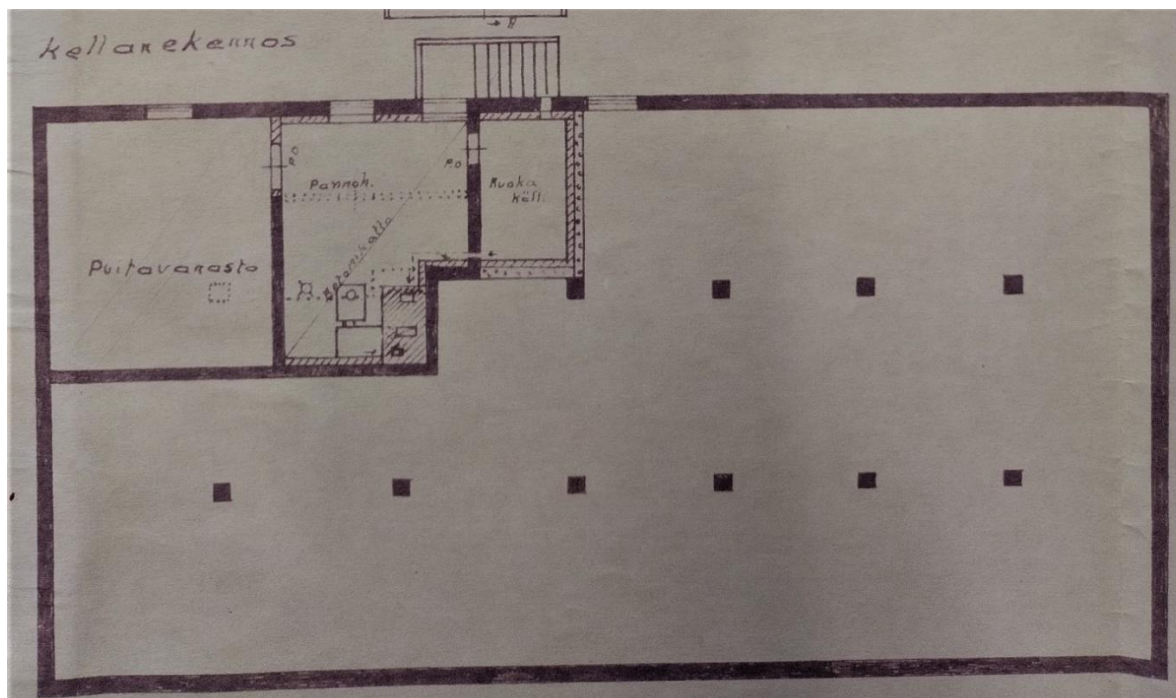
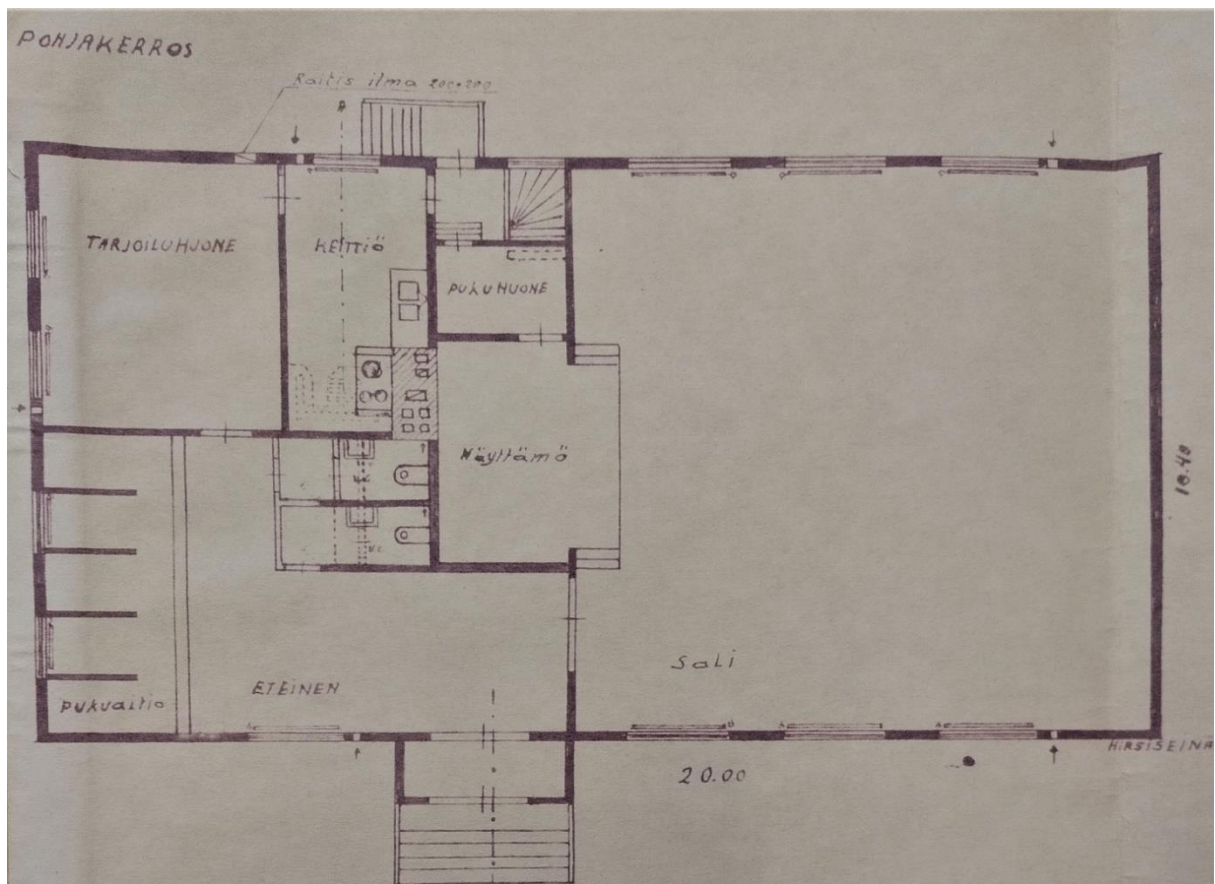


Muutostyöt 1951-1952

Joulukuussa vuonna 1951-52 Arthur Smulterin piirustuksien pohjalta rakennukseen on tehty ensimmäinen muutostyö. Alkuperäinen työväentalon kellarikerros ei ollut käytössä, mutta 1950-luvun alun muutostyön myötä kellarikerrokseen saatiin muun muassa puuvarasto ja pannuhuone. Sundbackan mukaan rakennuksen kellarikerroksessa on alkujaan ollut myös saunarakennus, joka ei ainakaan 2000-luvun aikana ole ollut enää käytössä.



Kuva 21 Ote A. Smulterin piirustuksista Varisselänkadun puolelta, Inventointikortti, Museovirasto

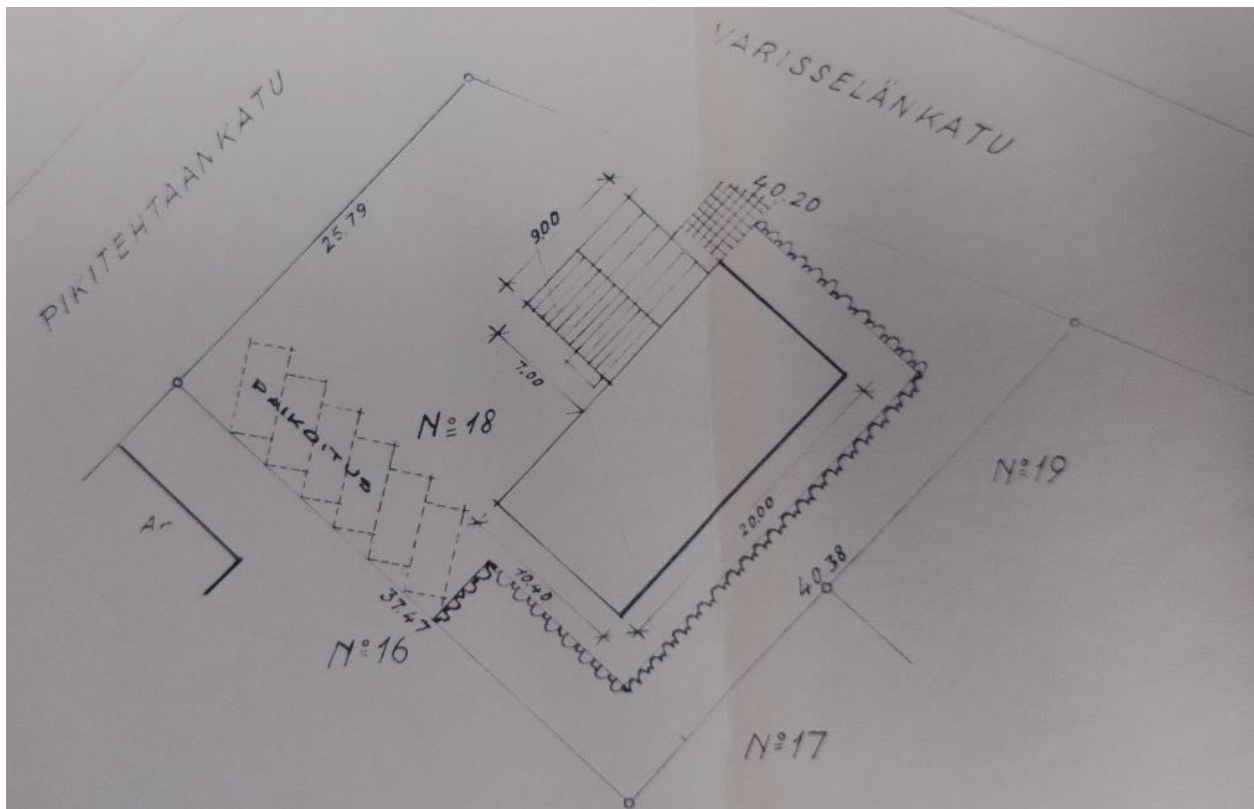


Kuva 22 A. Smulterin piirustukset vuodelta 1951, kellari- ja pohjakerros, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto

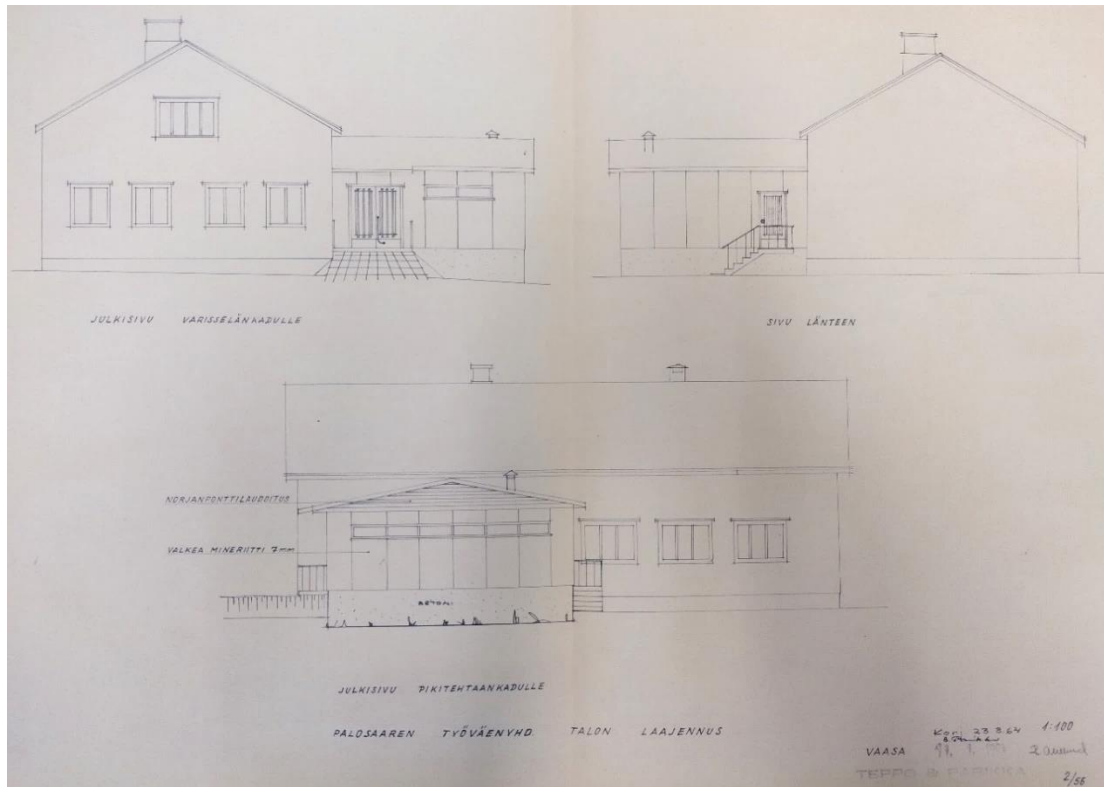
Ensimmäinen laajennusurakka 1964

Palosaaren työväentalon ensimmäinen laajennusurakka kohdistui 1960-luvun puoliväliin. Vuonna 1946 laadituista Teppo & Parikka –piirustuksista voidaan havaita, että työväentaloa on laajennettu luoteeseen, Pikitehtaankadun suuntaan.

Rakennuksen pääsisäänkäynti on siirretty Pikitehtaankadun suunnalta Varisselänselänkadun suuntaan osaksi laajennusta ja laajennusosan lounaispuolelle on sijoitettu toinen uusi sisäänkäynti. Vanha sisäänkäynti on jäänyt laajennusosan sisälle ja entinen ulkoseinä on siten siirtynyt sisäpuolen seinäksi. Uudesta laajennusosasta löytyy vaatesäilytys, lipunmyynti ja naisten wc-tilat. Alla olevista piirustuksesta huomataan, mitä muutoksia rakennukseen on kohdistunut.



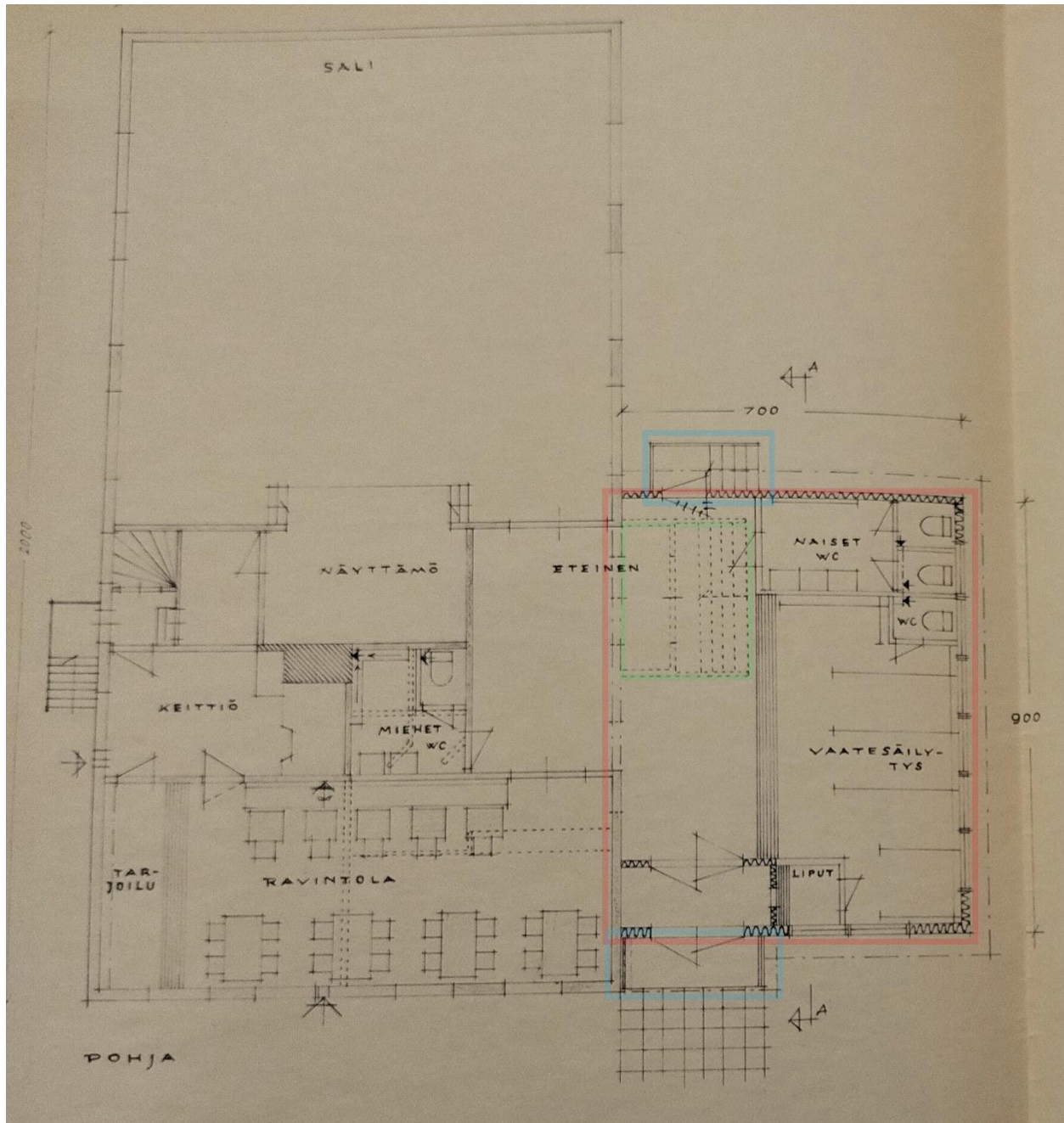
Kuva 23 Asemapiirros 1964, ensimmäisen laajennuksen jälkeen, Vaasan rakennusvalvonta



Kuva 24 Julkisivupiirustukset vuodelta 1964, Vaasan rakennusvalvonta



Kuva 25 Työväentalon ensimmäinen laajennus, kuva vuodelta 1965, Kujansivu Keijon teos 1980



Kuva 26 Vuoden 1964 laajennus, Vaasan rakennusvalvonta (muokattu)

Värien selitykset:

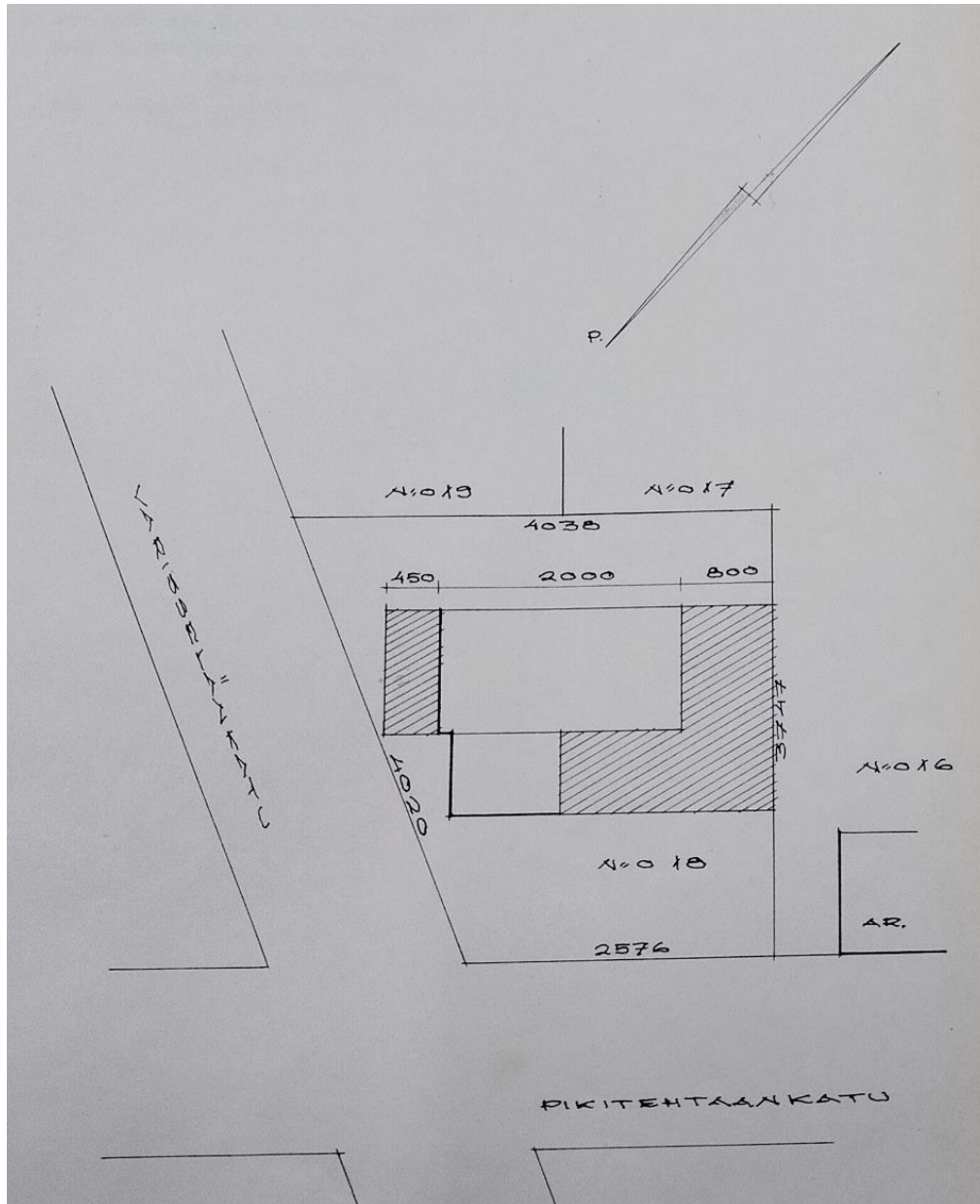
vihreä = alkuperäinen sisäänkäynti

punainen = laajennusosa

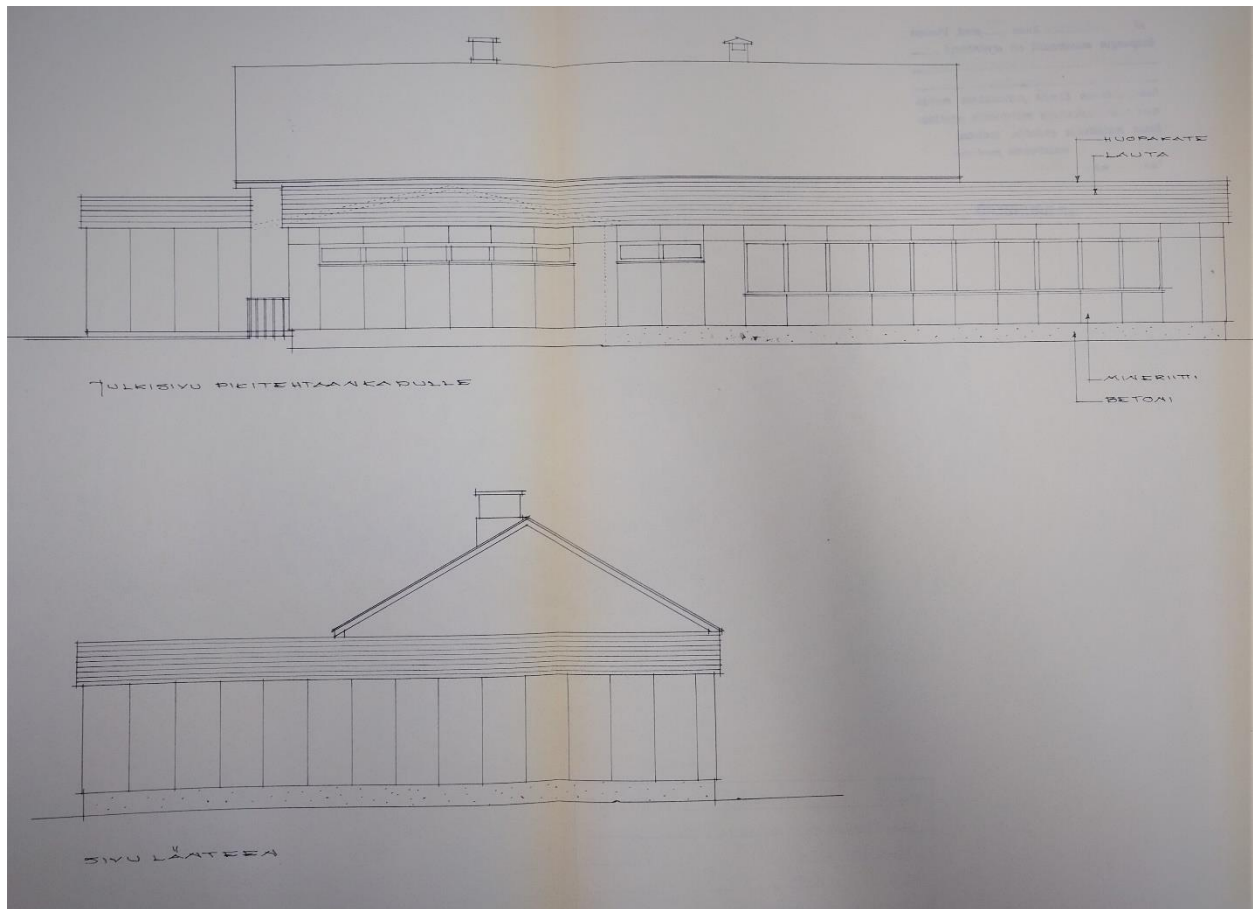
sininen = uudet sisäänkäynnit

Toinen laajennusurakka 1973

Palosaaren työväentalon toinen laajennusurakka kohdistui 1970-luvun alkupuolelle. Rakennuslupa Esko Parikan suunnittelemaalle työväentalon lisärakennukselle on myönnetty vuonna 1973 ja loppukatselmus on tehty vuonna 1974. Aiemmin työväentalo oli rakennusalaan 271,0 m², mutta tämän toisen lisärakennuksen myötä työväentalon tilat kasvoivat edellä mainitun mukaisesti lähes kaksinkertaisiksi. Rakennusala kasvoi 257,5 m² lisärakennuksen myötä, jolloin kokonaisrakennusala tuli yhteensä 528,5 m².



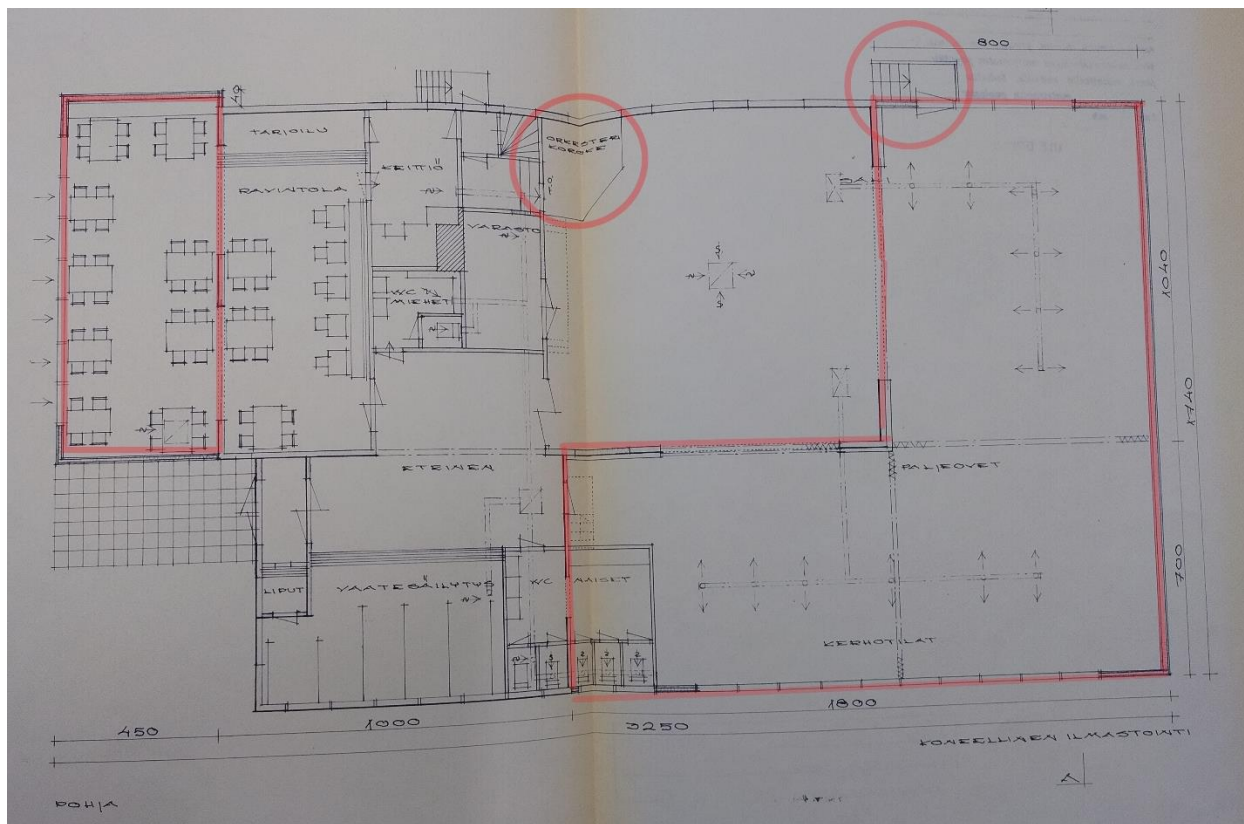
Kuva 27 Asemapiirros 1970-luvun alusta, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto



Kuva 28 Julkisivukuvat toisesta laajennusurakasta, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto

Keskeisimmät muutokset 2. laajennusurakassa piirustusten mukaan:

- Ravintolaa on laajennettu Varisselänkadun suuntaan
- Laajennusosa luoteeseen, lisätty kerhotila + salia laajennettu
- Lisätty sisäänkäynti rakennuksen kaakkoisseinustalle
- Lisätty orkesterikoroke
- Aiemman laajennusurakan (1964) myötä rakennetun lisäosan toinen sisäänkäynti luoteissuunnalta purettu
- Naisten wc:n laajennus luoteeseen
- Laajennusosassa olevia kerhotilaa ja salia jakamaan tehty paljeovet
- Entinen näyttämö varastotilaksi

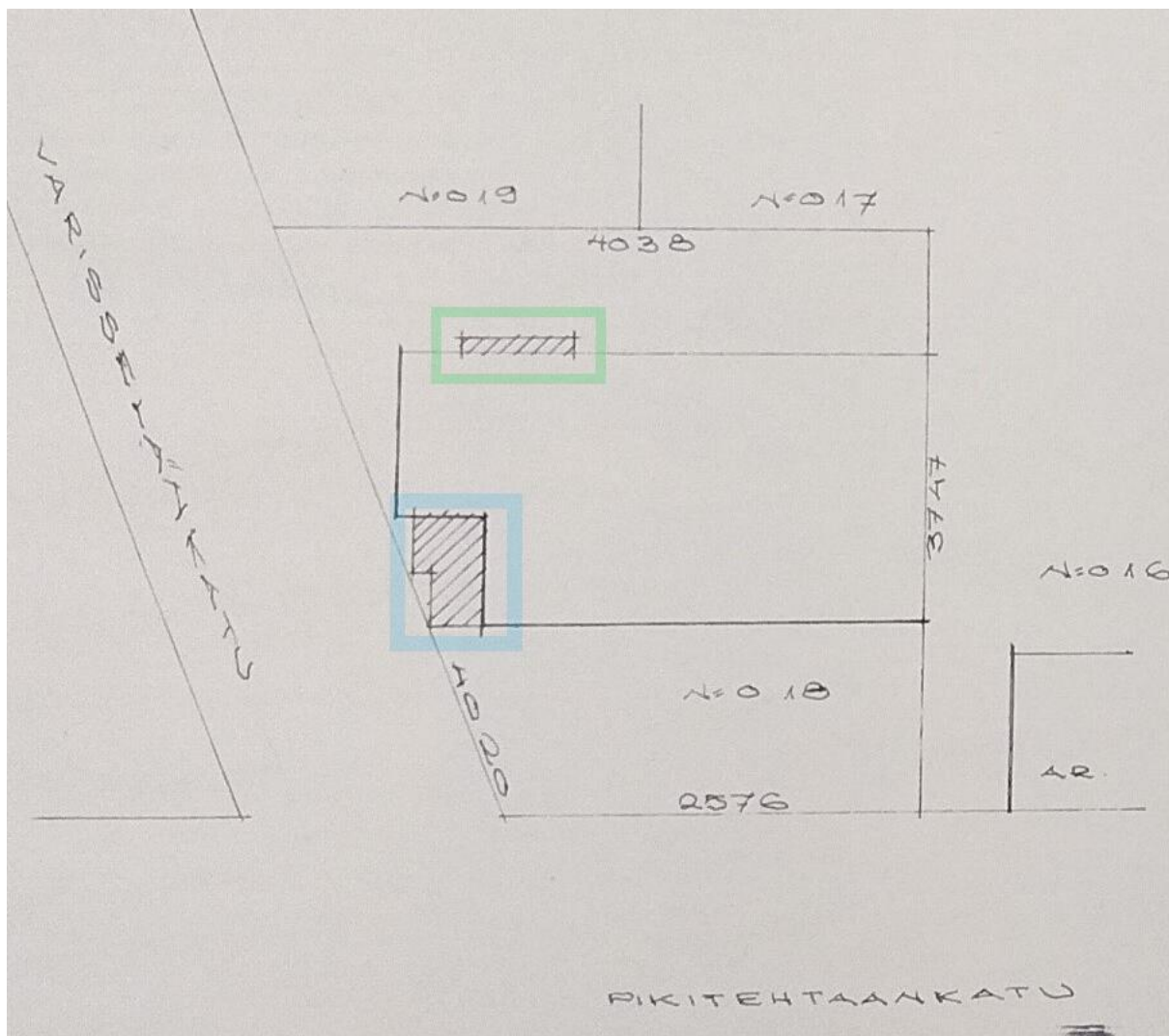


Kuva 29 Pohjakuva työväentalon 1. kerroksesta, laajennusosat ja muutokset merkitty punaisella, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto (muokattu 2021)

Lisäksi edellä esille tuodun mukaisesti työväentaloon rakennettiin johtokunnan ja talonmiehen huone sekä työväentalon piha-alue kunnostettiin talkoovoimin.

Laajennus 1976

Myös vuoden 1976 päivätyt ja Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen laatimista piirustuksista (Parikka) käy ilmi, että työväentaloa on laajennettu lisärakennuksella. Laajennusosat sijaitsevat työväentalon pohjois- ja kaakkoisosissa. Uuden lisäosan pinta-ala (39,0 m²) kasvatti työväentalon kokonaispinta-alaksi 567,5 m². Laajennusosan loppukatselmus on suoritettu vuonna 1983.

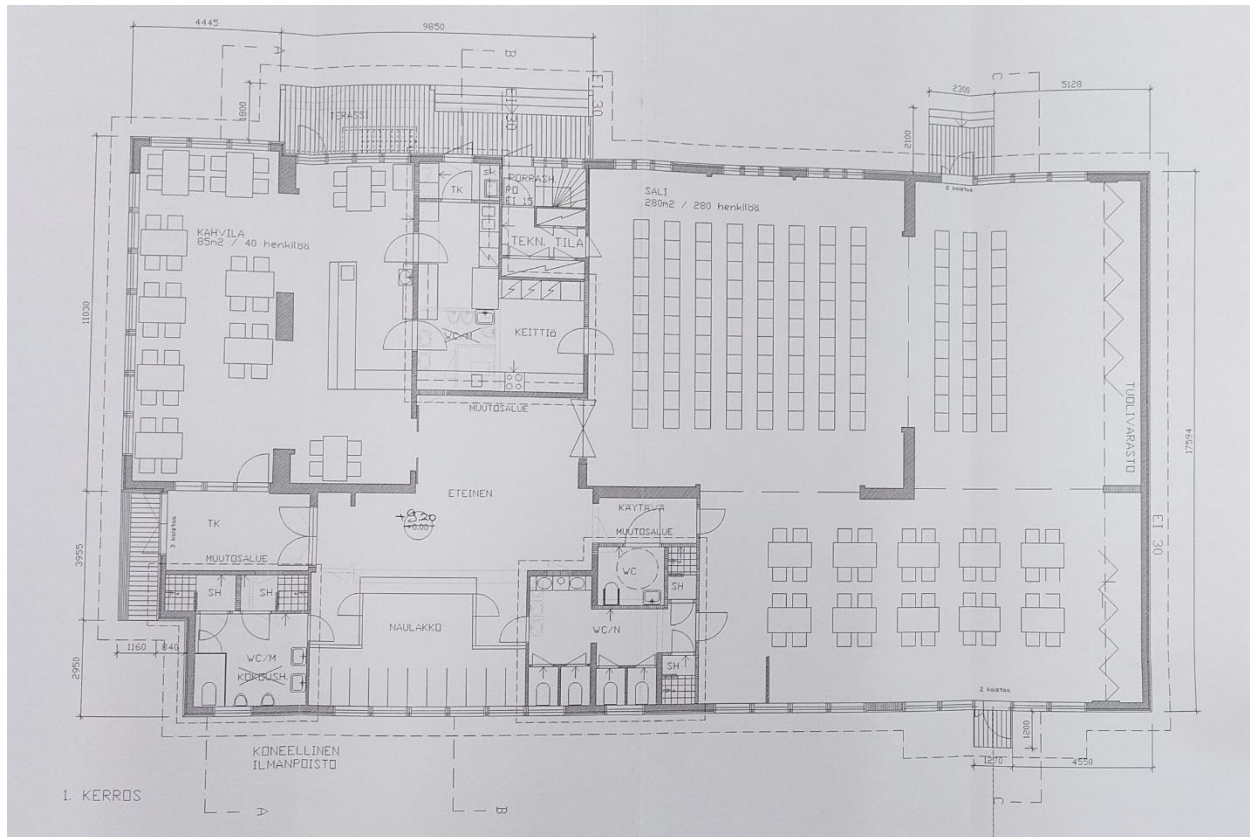


Kuva 30 Asemapiirros vuodelta 1976, sinisellä eteisaulan ja lipunmyynnin laajennus, vihreällä uusi varasto-osa, Vaasan rakennusvalvonnan arkisto (muokattu)

Korjaus ja kattokaltevuuden muutos 2002

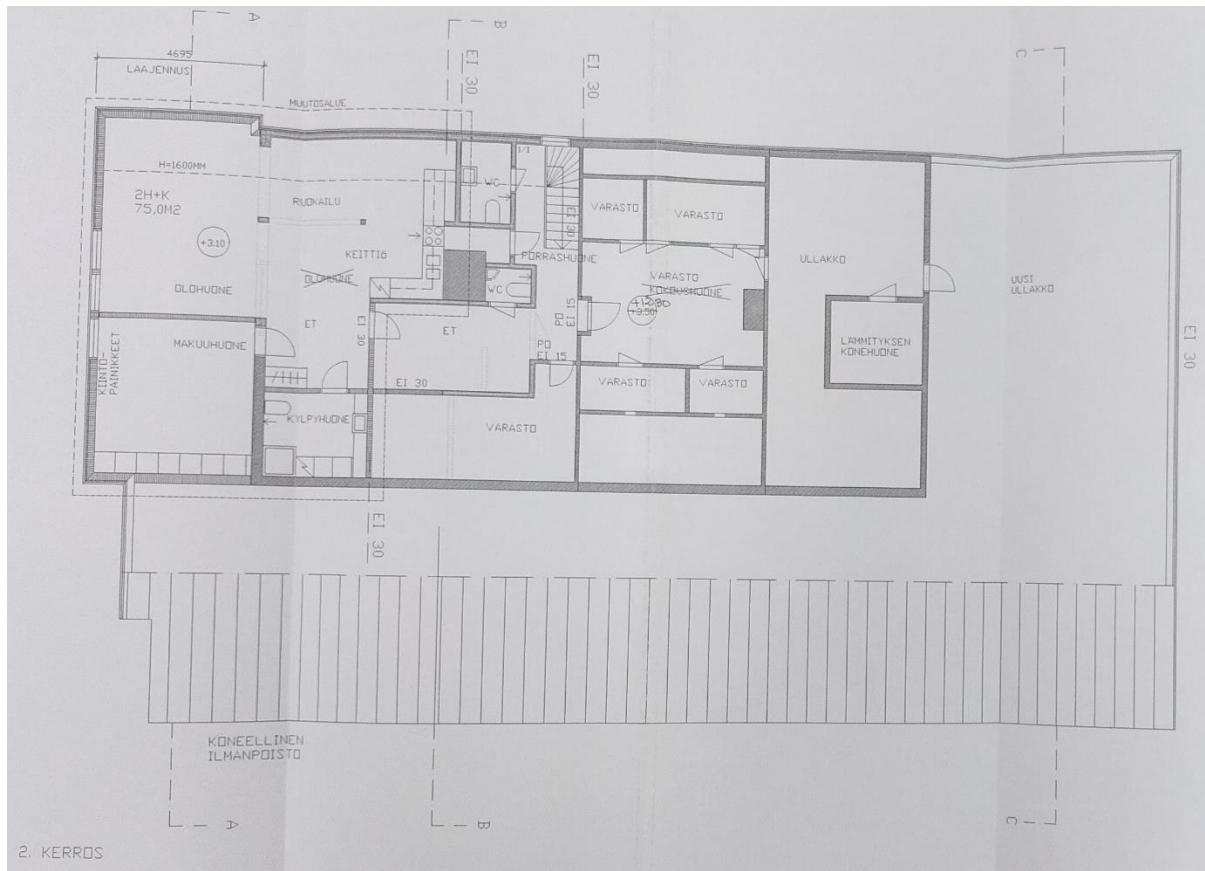
Rakennuksen ulkonäkö on ulkopuolelta muuttunut keskeisesti 2000-luvun aikana. Waltermann Andreasin vuoden 2002 korjaus- ja kattokaltevuudenmuutospiirustuksista nähdään, kuinka rakennus on saanut uuden harjakaton, julkisivulle on tehty lisäeristys ja lisäksi on tehty merkittäviä Varisselänselänkadun julkisivun muutoksia. Kaakkoispuolelle rakennusta on lisätty terassi sekä portaat sisäänkäyntien yhteyteen. Samalla myös kellarikerros on poistettu käytöstä ilmeisesti kosteusvaurioiden johdosta. Silmiinpistävin muutos on etenkin rakennuksen lisäosien ulkoseinien muutos entisestä sementtilevystä puiseksi vaaka- ja pystypaneloinniksi esimerkiksi Varisselänselänkadun puoleisella julkisivulla. Vuonna 1994 laaditun inventointikortin mukaan

rakennuksen ulkovärit ovat olleet vielä vuonna 1994 valkoinen, ruskea ja vihreä, joten myös värimaailma on muuttunut tämän 2000-luvun alun muutoksen myötä sinikeltaiseksi. Rakennuksen rakenteissa olleet asbestirakenteet on ilmeisesti poistettu 2000-luvun muutostöiden yhteydessä.



Kuva 31 Waltermannin muutospiirustukset vuodelta 2002, 1. kerros, Vaasan kaupungin rakennusvalvonta

Piirustuksista on havaittavissa, että rakennuksen 1. kerroksessa on suoritettu muutamia huoneiden käyttötarkoituksen muutoksia ja sisätiloihin on rakennettu joitakin väliseiniä. Työväentaloon on rakennettu muun muassa wc-tiloja ja rakennuksen Varisselänselänkadun puolelle on rakennettu virallisesti tila kahvilalle.



Kuva 32 Waltermannin muutospiirustukset vuodelta 2002, 2. kerros, Vaasan kaupungin rakennusvalvonta

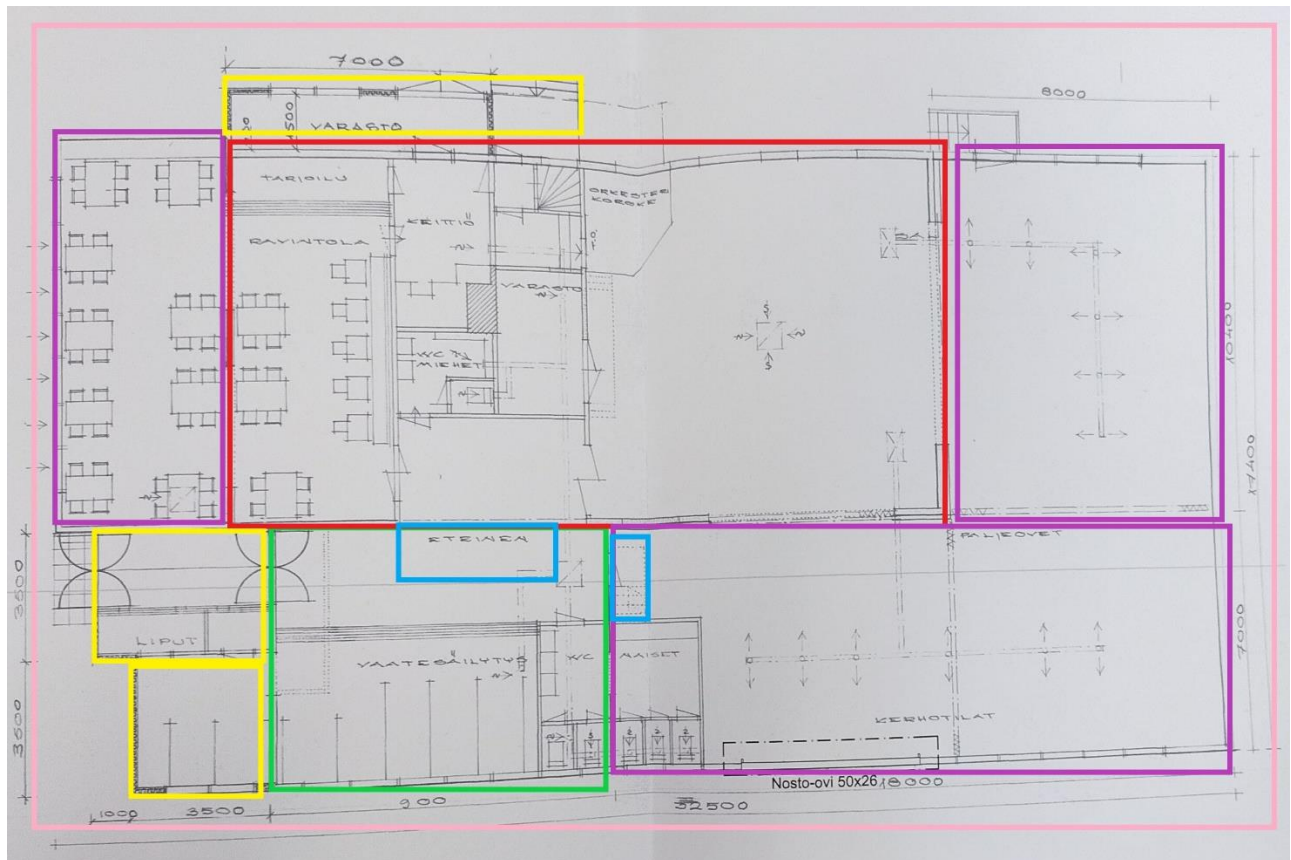
Ilmeisesti rakennuksen 2. kerroksessa on tällöin toiminut edelleen vahtimestarin asunto, jota on vuonna 2002 laajennettu Varisselänkadun puoleiselle julkisivulle. Joidenkin tietolähteiden mukaan vahtimestari ei kuitenkaan ole 2000-luvulla enää asunut työväentalon tiloissa. 2. kerrokseen on myös lisätty varastotiloja, wc-tilat sekä tehty uusi ullakko. Toinen kerros on 2000-luvun remontin jälkeen toiminut pääosin säilytystilana ja varastona sekä ajoittain kokoustilana.



Kuva 33 Harjannostajaisvaihe, kuva vuodelta 2003, Ilkka Pohjalainen (POISTETTAVA ENNEN JULKAISUA)



Kuva 34 Työväentalo ennen myyntiä yksityiselle, Vaasan kaupungin verkkosivut (<https://www.vaasa.fi/tietoa-vaasasta-ja-seudusta/kehittyva-ja-kansainvalinen-vaasa/kaupunkisuunnittelu/kaavoitus/vireilla-olevat-asemakaavat/pikitehtaankatu-28-ak1120/>)



Kuva 35 Tehdyt muutokset 1950-2019, Vaasan kaupungin rakennusvalvonta (muokattu)

punainen = alkuperäinen rakennus

vihreä = 1. laajennusurakka, 1964

sininen = käytöstä poistetut vanhat sisääkäynnit

violetti = 2. laajennusurakka vuodelta 1973

keltainen = lisärakennukset vuodelta 1976

vaaleanpunainen = 2000-luvun muutostyöt rakennuksen ulkopuolelle

musta = nosto-oven lisäys 2019

2000- ja 2010-lukujen pienemmät muutostyöt

2019		
2017		Keittiön kaapistojen, astianpesukoneen, työtasojen ja lattian uusiminen
2016		
2015		
2014		
2013	Palosaaren Sos.dem.Työväenyhdist	
2012	Palosaaren Sos.dem.Työväenyhdist	Lainan lyhentäminen
2010	Palosaaren Sos.dem.Työväenyhdist	Salaojitus, alapohjan alipainetuuletuksen rakentaminen
2009	Palosaaren Sos.dem.Työväenyhdist	
2008	Palosaaren Sos.dem.Työväenyhdist	Liikuntaesteisten WC:n rakentaminen valmiiksi
2007	Palosaaren Sos.dem.Työväenyhdist	Liikuntaesteisten wc:n rakentaminen valmiiksi
2006	Palosaaren Sos.dem.Työväenyhdist	Vesivahingoittuneiden lattioiden ja sisäkattojen uusiminen, inva-WC:n rakentaminen
2005	Palosaaren Sos.dem.Työväenyhdist	Vesikaton uusiminen, WC-tilojen rakentaminen ja kunnostaminen, lattioiden korjaustyöt, toisen kerro...
2004	Palosaaren Sos.dem.Työväenyhdist	Vesikaton uusiminen, WC-tilojen rakentaminen ja kunnostaminen
2003	Palosaaren Sos.dem.Työväenyhdist	Katon muutostyöt, julkisivujen korjaus
1998	Palosaaren Sos.dem.Työväenyhdist	Laajennusosan vesikaton korjaus, kivijalan vesivuodon korjaus, keskuslämmitysjärjestelmän rakent...
1988	Palosaaren Sos.dem.Työväenyhdist	

Kuva 36 Palosaaren sos. dem. työväenyhdistyksen saamat avustukset vuosien 1988-2019 välillä, Kotiseutuliiton arkisto, 2021

Palosaaren sos.dem. työväenyhdistys on saanut toimintansa aikana useamman kerran avustuksia Suomen Kotiseutuliitolta. Kuten yllä olevasta taulukosta voidaan nähdä, Palosaaren työväentalossa on 2000-luvun taitteessa uusittu myös rakennuksen sisätiloja. Muun muassa 2000-luvun aikana työväentalolla on vesivahinkojen jäljiltä korjattu lattioita ja sisäkattoja sekä rakennukseen on rakennettu WC-tiloja. Vuonna 2017 työväentalolla on todennäköisesti yritetty uusia muun muassa keittiötilojen lattiat, mutta avustusta tähän ei ole Kotiseutuliitolta ainakaan myönnetty.

Viimeisin Vaasan rakennusvalvonnan arkistoista löytynyt muutostyö liittyy Tunis Jennyn vuoden 2019 piirustuksiin, joiden mukaan rakennuksen kerhotilaan on lisätty nosto-ovi ulkoseinälle Pikitehtaankadun suuntaan. Tällöin rakennus ja tontti on ollut jo yksityisessä omistuksessa. Kiinteistön nykyinen omistaja on myös kunnostanut rakennuksen ulkopuolta maalaamalla ulkoseinät uudelleen aiemman ulkomuodon tapaan siniharmaaksi ja keltaiseksi sekä betoniperustan luonnonvärisestä mustaksi.

Alla kuvia rakennuksesta sen nykymuodossa kesällä 2021.



Kuva 37 Rakennus kuvattuna idästä, kuva vuodelta 2021



Kuva 38 Rakennus kuvattuna pohjoisesta, kuva vuodelta 2021



Kuva 39 Rakennuksen kaakkoisseinusta, kuva vuodelta 2021



Kuva 40 Rakennuksen kaakkoisseinusta, kuva vuodelta 2021



Kuva 41 Kaakkoisseinustan rakenteita, kuvat vuodelta 2021



Kuva 42 Rakennuksen lounaispuoli, kuva vuodelta 2021



Kuva 43 Rakennuksen luoteispuoli Pikitehtaankadun suuntaan, kuva vuodelta 2021



Kuva 44 Rakennuksen koillinen julkisivu kuvattuna luoteesta, kuva vuodelta 2021

Arvottaminen

Aiemmat inventoinnit

Palosaaren työväentalo on inventoitu vuonna 1994 (Juha Ossi). Inventointikortti liittyy laajempaan rakennusperinneselvitykseen, joka täydensi 1980-luvulla laadittua rakennusperinneselvitystä. Rakennuksen sekä alkuperäinen että nykyinen käyttö on merkitty olevan seurantalomistajan ollessa Palosaaren sos. dem. Työväenyhdistys ry.

Luettelointiperusteeksi on mainittu ”vanhahko julkinen rakennus Palosaarella. Rakennukselle ei kuitenkaan ole merkitty rakennushistoriallista, historiallista tai maisemallista arvoa. Kohteen kunnoksi on merkitty hyvä ja rakennuksen säilymistä on pidetty inventoinnissa todennäköisenä.

Arvottaminen vuonna 2021 asemakaavamuutoksen pohjatyönä

Tämän kulttuurihistoriallisen selvityksen perusteella on järjestetty arvottamiskokous 19.8.2021. Osallisina arvottamisessa ovat olleet Vaasan kaupungin kaavoituksen yksiköstä kaavoitusjohtaja Päivi Korkealaakso sekä kaavoitusarkkitehdit Anne Majaneva sekä Kati Vuohijoki. Pohjanmaan museon edustajana kokouksessa mukana on ollut Annika Harjula-Eriksson.

Yhteenveto arvottamiskokouksesta:

- Ei arkkitehtonista, rakennustaiteellista tai ympäristöllistä arvoa
- Etenkin historiallista ja käyttöhistoriallista arvoa
 - henkinen perinne, Palosaaren ja yhdistyksen historia
- Kerroksellista arvoa
 - monia toiminnallisia muutoksia, jotka kuitenkin kertovat yhdistyksen historiasta
 - muutostyöt ja laajennukset yhdistettävissä konkreettisesti yhdistyksen toimintaan
- Työväentalot eivät ole ilmiönä harvinaisia ja työväenliikkeen toiminta muuttunut
- Rakennusta ei tunnista enää työväentaloksi entisen työväentoiminnan puuttuessa
 - ei ilmianna tehtäväänsä ulkoisesti
- Yhdistys itse luopunut rakennuksesta
- Voidaanko havaittuja arvoja säilyttää? Onko rakennuksen säilyttäminen ainoa keino näiden aineettomien arvojen suojelemiseksi?
- Tehty kulttuurihistoriallinen selvitys mahdollisesti riittää dokumentoinniksi työväentalosta
 - fyysisen rakennuksen säilyttäminen ei välttämätöntä

Lähteet

Kirjalliset

- Kujansivu, Keijo. (1980). *Palosaaren sosialidemokraattinen työväenyhdistys R.Y. 50 vuotta*. SDP Arkisto/Työväenliikkeen kirjasto.
- Ehrström, Peter. (2005). *Brändö – En stadsdel med själ*. Scriptum.
- Ehrström, Peter. (2010). *Från bomull till kunskapsindustri - en lokalitets- och restruktureringsundersökning av stadsdelen Brändö, Vasa*. Scriptum.
- Kangasluoma, Kati. (2002). *Työväenyhdistys yhteisönä – Työväentalo yhteisön kotina. Esimerkkinä vaasalaisen työväenyhdistyksen murros*. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto.<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/12745/katkanga.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Rakennusvalvonta, Vaasan kaupunki
- Suomen Kotiseutuliiton arkistot
- Rautio, Pirjo. (2017). Pääkirjoitus: Uhka Palosaaren työväentalon yllä kertoo politiikan keskeisestä murroksesta. <https://ilkkapohjalainen.fi/mielipide/paakirjoitus/paakirjoitus-uhka-palosaaren-tyovaentalon-ylla-kertoo-politiikan-keskeisesta-murroksesta-1.2322610>
- Varsinais-Suomen Kylät Ry, Seurantalot 2020 -Yhdistystalot mukana muutoksessa-, <https://www.vskylat.fi/wp-content/uploads/2020/05/Seurantalot-2020-yhdistystalot-mukana-muutoksessa.pdf>
- Tuomioja. org. Työväentalot 100-vuotiaassa Suomessa (2017). <https://tuomioja.org/blogi/2017/09/tyovaentalot-100-vuotiaassa-suomessa/>
- Yhdessä rakennetut, Suomalaiset seurantalot (Med gemensamma krafter, föreningshus i Finland). Suomen kotiseutuliitto (2008).

Suulliset

- Sundback, Kirsti. Palosaaren sos.dem. työväenyhdistyksen ulkopuolinen rahastonhoitaja (yhdistyksen toiminnassa mukana 2000-luvun alusta), haastattelu 10.8.2021